

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра політології

Магістерська робота

Освітній ступінь – магістр

На тему: **«ЗВ'ЯЗОК МІЖ ПОПУЛІЗМОМ ТА КОРУПЦІЄЮ В
ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЯХ УКРАЇНИ»**

Виконав: студент 2-го року навчання

Спеціальності

052 Політологія, ОНП «Антикорупційні студії»

Пінчук Микита Олександрович

Керівник Білецький А.В.

Кандидат юридичних наук

Рецензент

Магістерська робота захищена

З оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« » _____ 20__ р.

Київ – 2023 р.

ПЛАН

Вступ.....	с. 3 – 4
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади вивчення популізму.....	с. 5 – 15
1.1. Визначення концепту «популізм».....	с. 5 - 7
1.2. Популізм в українських реаліях.....	с. 7 - 11
1.3. Ознаки популістичних політичних партій.....	с. 11 - 13
1.4. Зв'язок між популізмом та корупцією.....	с. 13 - 14
1.5. Відмінності між корупційними популістичними політичними партіями та політичними партіями з ознаками популізму.....	с. 14 - 15
Розділ 2. Порівняльний аналіз на предмет популізму провідних українських політичних партій у складі ВРУ 9-го скликання	с. 16 - 35
Розділ 3. Порівняльний аналіз на предмет популізму провідних українських політичних партій у складі ВРУ 8-го скликання	с. 36 - 53
Розділ 4. Прояви корупції в українських політичних партіях у складі ВРУ 9-го скликання.....	с. 54 - 67
Розділ 5. Прояви корупції в українських політичних партіях у складі ВРУ 8-го скликання.....	с. 68 - 78
Висновки.....	с. 79 - 81
Список використаної літератури.....	с. 82 – 86
Анотація	

ВСТУП

Дослідження проблеми популізму вельми актуально в сучасній Україні через кризовий стан вітчизняної партійної демократії, котра все гірше й гірше спроможна задовільнити суспільні запити. Від одного скликання Верховної Ради України до іншого ми бачимо однакові проблеми: народ, обираючи нові (або старі) обличчя, не отримує бажаних змін та починає зневірюватися в політиці та в політиках цілому. Як наслідок, громадянин стає політично пасивним та формує своє відношення до політики за тезою «Всі вони там однакові», що призводить до негативних наслідків по всій країні. Породжені подібними обставинами невпевненість в майбутньому та сумніви в сьогоденні дають чудовий старт такому політичному явищу як «популізм».

Сам популізм, що очевидно, буде впливати на рівень корупції в країні. Адже саме політичні сили, у великій мірі, можуть звужувати увагу на цій проблемі та робити певні дії задля її подолання, ігнорувати її, або й взагалі поглиблювати.

У рамках роботи цікаво буде дослідити, чи використовують вітчизняні політичні сили популізм виключно як вимушену технологію, але мета їх існування є більш широка? Або ж все обмежується популізмом і чинна політична діяльність твориться за формулою: «Через корупцію — задля корупції». Головна гіпотеза дослідження: популістичні політичні партії є більш корумпованими чим ідеологічні та ідейні.

Мета дослідження: виявити залежність між рівнем популізму та корумпованістю в політичних партіях України.

Досягнення мети вимагає розв'язання низки дослідницьких завдань:

- 1) З'ясувати сутність концепту «популізм».
- 2) Проаналізувати чинники зростання та передумови виникнення популістичних тенденцій в Україні.
- 3) Визначити ознаки популістичних політичних партій.

- 4) Розробити методологію оцінки політичних партій України на предмет популізму.
- 5) Порівняти, за розробленою методологією, політичні партії України на предмет популізму (ВРУ 8-го та 9-го скликань).
- 6) Дослідити практики корупції та антикорупції у політичних партіях.
- 7) Встановити чи існує залежність між популізмом та рівнем корумпованості політичних партій.

У цій роботі до аналізу будуть взяті усі політичні партії, що отримали місця у Верховній Раді України 8-го та 9-го скликань.

Об'єкт дослідження: політичні партії в Україні.

Предмет дослідження: феномен популізму в владних політичних партіях України.

У ході дослідження використовувались загальнонаукові методи: синтез та аналіз для пов'язання наявної теоретичної інформації та емпіричної проблеми; дедукція та індукція для формування методології оцінки політичних партій. А також спеціальні методи: аналіз документів та контент аналіз для здобуття емпіричної інформації про політичні партії; порівняння для використання здобутих завдяки аналізу документів та контент аналізу даних, щоб надати відповідь на центральне дослідницьке питання.

Джерельну базу роботи складають: програми політичних партій, інші документи та медіа дані політичних партій, дані державних антикорупційних установ, журналістські розслідування.

Робота складається зі вступу, п'яти розділів, що включають до себе п'ять підрозділів, висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи — вісімдесят шість сторінок. Список джерел складається з п'ятдесяти найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОПУЛІЗМУ

Перш ніж перейти до практичного блоку роботи, необхідно прояснити декілька теоретичних визначень та особливостей теми. Цей блок надасть відповіді на наступні питання:

- Що таке популізм?
- Які передумови виникнення та існування популізму в українських реаліях?
- Які ознаки мають популістичні політичні партії?
- Яким чином популізм пов'язаний з корупцією?
- Як відрізнити політичну партію, що створювалася як прибутковий проект від політичної партії, що просто має ознаки популізму?

1.1. Визначення концепту «популізм»

Термін «популізм», останнім часом, стає невід'ємним атрибутом вітчизняного політикуму. Особливої популярності його використання набуває в ході ведення виборчих кампаній. Незважаючи на те, що поширення популізму притаманне для перехідних процесів, як політичне явище він характерний для політичних систем більшості країн – як для держав з розвиненою демократичною культурою так і для держав перехідного типу, а також для кризового стану суспільства, як реакція останнього на необхідність докорінних змін [3, с. 5]. Саме поняття популізму досить молоде. Воно не має точного визначення. Популістів не можна визначити ідеологічно. Вони можуть діяти в широкому спектрі — від ультралівого до ультраправого. Вони можуть виникати як в бідних так і в багатих країнах; як в постсоціалістичних, так і в зразково ринкових; як в стихії неолибералізму, так і в спокійних гаванях держав загального добробуту [12].

Але плаваючі визначення нам не зовсім підходять, тому ми звернемося до політологічного словника. Яке визначення популізму дає він? Популісти сповідують ідею прямої участі народу в управлінні, ідею недовіри до

представницьких органів влади, і стверджують, що мають прості рішення для розв'язання складних соціальних проблем [1, с. 610].

Популізм найкраще спрацьовує там, де є наявними високий рівень незадоволення владою, низьке матеріальне становище населення, слабкі політичні інститути та низький рівень політичної освіти та культури громадян. До речі, українському суспільству притаманні всі перераховані риси. Бен Стенлі стверджує, що в «ядрі» популізму стабільно перебувають такі чотири основні «серцевинні» поняття-концепти:

- існування двох однорідних груп у суспільстві: «народу» і «еліт».
- антагоністичні відносини між народом і елітами.
- ідея народного суверенітету.
- позитивне ставлення до «народу» і негативне — до «еліт» [50].

Також варто зауважити, що вперше популізм вивчався у контексті вивчення політичного лідерства та політичних партій. Наразі він, як правило, сприймається як технологія ведення боротьби за політичну владу. Отже, говорячи просто, популізм сьогодні — це технологія політичної боротьби, суть котрої полягає в тому, що певна політична сила систематично підлаштовується під запити населення обіцяючи їм легкий, доволі часто навіть суто теоретично нереальний шлях швидкого вирішення наболілих проблем. Для такої сили будуть характерними коливання в принципах та позиціях. Є запит — є проста, швидка, та приємна на слух відповідь на нього.

Часто популістичні політичні партії створюються напередодні виборів, щоб з нульовим анти-рейтингом та свіжим розумінням суспільних запитів надати швидку реакцію на них. Проте є й стабільні політичні сили, котрі можуть змінювати назву, кандидатів, риторику тощо під кожні вибори. Незмінним для

них є лише одне: популізм щоразу виступає для них головним інструментом для отримання політичної влади.

У певній мірі популізм можна сприйняти як реакцію організму на хворобу.

1.2. Популізм в українських реаліях

А що ми маємо з цим явищем у наших політичних реаліях? Нажаль, воно не аби як популярне. Чому? На це є безліч причин. По-перше, ми маємо дуже низький рівень політичної культури та освіти більшості громадян та масове незадоволення владою. Політична освіта, наприклад, викладається виключно на деяких спеціальностях вищої освіти. Тож більшість населення, у вітчизняній системі освіти, ніхто не вчив питань політики загалом, виборів та партології тим більше. Як наслідок, на політичну культуру це має негативний вплив, що й призводить до того, що переважно українці тримаються осторонь політики і навіть не намагаються збагнути що там та до чого.

Звичайно, це не означає, що у всіх розвинених демократіях політологія викладається ще мало не з дитячого садочку. Важливу роль тут відіграє історія становлення та розвитку демократії, її інституцій та громадського суспільства загалом. Суспільство, де демократія розвинулася органічно, буде набагато більш ефективним ніж суспільство, в котрому демократія стала однією крайністю на протигагу іншій. Відповідно й популістичні політичні партії в сталих та розвинених демократіях будуть мати одиничний характер.

А яка історія розвитку демократії в Україні? Нажаль, варто визнати, що у більшості своїй українці займали максимально пасивне становище в державному управлінні. Адже коли протягом історії мешканці наших земель могли реально вирішувати долю країни? Київська Русь, Гетьманат, Російська Імперія, Радянський Союз? Політика будувалась згори за принципами: «Князь молвіл, гетьман наказав, цар батюшка велів, партія закликала». Люди банально не

звикли до того, що їх позиція може бути реально важливою та вирішальною і більшість живе за принципом «все вирішують за мене».

Через своє минуле наше суспільство доволі серйозно встрягло в психології колективізму. Психологія колективізму з її суб'єктною підпорядкованістю та підконтрольністю індивіда колективові, вищому авторитетові породила слабку ініціативність особи, майже знищила у нею почуття відповідальності за свою долю та долю країни. На масовому рівні у пострадянських країнах досить впливовим залишаються установки на очікування солідарної, перш за все — державної підтримки [8. с. 12]. Іншими словами наслідки цієї історії описав В. Полохало: «Середній» українець обрав для себе роль стороннього, індиферентного спостерігача за інституціональними та економічними трансформаціями, ініційованими вузьким прошарком політичної та ділової еліт, елітотворюючими групами» [7. с. 25]. Тобто ми маємо ситуацію, за котрої переважна більшість населення в базі не може мати чіткої та реальної політичної позиції.

Ситуація ускладнюється ще й тому, що для населення характерні установки на швидке за часом та просте за методами вирішення соціальних проблем, які накопичувалися впродовж десятиріч. Тому відбувається «ескалація обіцянок» з боку багатьох політичних сил [6. с. 26], чим, звичайно, охоче користуються популісти. Демократія вперше панує в нашій країні, тож очікувати її швидкого та якісного становлення не доводиться.

То що ж таке популізм у сучасних українських реаліях? Характеристика ганебних дій деяких партій, необхідність чи відповідь політиків на сучасні запити населення? На мою думку, популізм — це не більш ніж логічна відповідь політиків на запити громадян нашої країни. Адже який відсоток населення готовий працювати над покращенням рівня життя? Кому приємніше чути гірку правду про те, що покращення настане далеко не незабаром? Нами куди краще сприймаються красиві обіцянки про те, що вже завтра піднімуться зарплати та

пенсії, знизяться комунальні платежі та тому подібне. Але хіба це реально зробити наразі? Кожна освічена людина розуміє що ні. Та й чим живуть наші громадяни? Що вони хочуть бачити у майбутньому? Загальні цілі: вступ до ЕС та НАТО, закінчення війни, європейські заробітні плати, якісна медицина та освіта тощо. Загалом, усе найкраще та нічого поганого. Я певен, що більшість з нас тільки цього й очікує від політики. Це і є сучасні запити населення. Але що це як не гучні гасла популізму? Як багато людей розуміють всю тяжкість шляху до цього? Отже, чимала частина громадян сама просить давати їм гучні та красиві обіцянки. І вони їх, звичайно, отримують. Запит народжує пропозицію.

Якщо казати про економічну сторону питання, то тут також можна прослідкувати певну тенденцію. Як правило популізм найбільш поширений в країнах, що розвиваються. Чому так? Муштак Х. Хан пояснює наступним чином: «... у типовій країні, що розвивається, виробничий капіталістичний сектор є порівняно малим, а на добробуті більшості членів суспільства не позначаються зміни становища цього сектору (за винятком дуже тривалої перспективи). Відповідно, навіть якщо вимоги і діяльність груп перерозподілу має серйозні наслідки для економічного становища виробничого сектору, зворотній зв'язок, за допомогою якого обмежуються вимоги таких груп, тут набагато слабший. Не дивно, що у країнах, що розвиваються, протягом тривалого часу можуть реалізовуватися стратегії політиків-популістів та клієнтелістських політичних угруповань» [4. с. 264]. Україна наразі є країною, що розвивається.

Плюсом до цього в Україні існує очевидна криза партійної демократії, яка виявляється у значному послабленні в діяльності партій функції репрезентації суспільних інтересів, це створює політичну нішу для зростання популізму. Популісти заперечують демократію як систему стримувань і противаг, обмежень, певних «правил гри» у політиці. За висновком А. Романюка, «...парламентські партії України, яким властиві головні характеристики популізму, не мають відповідного конституційного запобіжника. Натомість

існує низка самостійних чинників, здатних не лише підтримувати рівень популізму в усіх партіях, але й детермінувати його подальший розвиток» [27, с. 10]. Саме слова Романюка відсилають нас до думки про роль та владу інституцій по країні загалом. Доволі чітко їх вплив на рівень популізму описав Олесь Лісничук: «Факторами гегемонії популізму в вітчизняній політиці є низький рівень матеріального становища громадян та недовіра до слабких політичних інституцій. Вони ж, в свою чергу, в певній мірі і дають популізму можливість не тільки отримати владу, а й зберегти її на певний час. Без нейтралізації інституційного «паралічу» та його наслідків, без формування нової, функціональної та ефективної інституційної системи сподіватися на суттєву втрату популізмом його нинішніх позицій не доводиться [5, с. 72]».

А на останок давайте уявимо ситуацію. В Україні проходять вибори, скажімо, до Верховної Ради. І суто теоретично у нас є дві політичні партії. Одна каже, що у найближчі роки нічого кардинально на краще не зміниться, а інша обіцяє золоті гори вже сьогодні. І хто з них здобуде більшу підтримку народних мас? Нажаль, не важко здогадатися. І навіть коли партія популістів не виконає своїх передвиборчих обіцянок, народ, незадоволений нею, наступного разу з радістю проголосує за тих, хто буде обіцяти більш красиво. А що з партією яка не обіцяла повернути річки проти течії? Вона їх і не поверне та залишиться в очах широких мас ледачими неробами, які й не намагалися нічого зробити. Наступним чином це явище охарактеризував Михайло Мінаков: «Можна було б моралізаторствувати, вважати, що от політики всі брехуни, але не варто перебільшувати. Політики так само іноді намагаються зробити краще цій країні, але щоразу, як починається нова виборча кампанія, вони стають перед дилемою: бути відповідальними політиками і наразитися на невдачу або ж гратися у найгірший популізм, коли ці «маги від піару» приносять вам голоси» [42].

Отже, таке явище як популізм наразі просто необхідно різним політичним силам для того, щоб банально здобути політичну владу і вони будуть його використовувати допоки ця технологія працює. А працювати вона, нажаль, буде

ще не один рік. Адже в країні є безліч проблем та особливостей і всі вони загалом, як було нами встановлено, створюють ідеальне підґрунтя для успішної діяльності політичних партій популізму. Вони зникнуть лише тоді, коли широкі маси населення будуть чітко усвідомлювати поняття політичної системи та власне місце в ній. Тоді, коли на виборчі дільниці будуть приходити з чіткою позицією та розумінням її наслідків. Але очевидно, що українське суспільство тільки встає на цей шлях і ще не відомо які перепони на ньому встануть і яким ми побачимо фінал цієї прогулянки.

1.3. Ознаки популістичних політичних партій

Ми вже встановили що таке популізм і чому він настільки популярний у нашій політиці. І, як виявилось, було б дивно якщо його в наших реаліях не було б. Але як відрізнити політичну партію популізму від політичної партії, яка бажає змінювати країну реальними поступовими кроками? Спробуємо встановити.

Очевидно, що партіями популізму можна вважати ті політичні партії, які на запити населення видають нездійсненні обіцянки та легкі шляхи вирішення тяжких проблем. Але, як ми вже встановили, без популізму в нашій країні нікуди і фактично всі політичні партії в Україні, очікувано, мають його ознаки. То що ж тепер? Немає жодної відносно чесної політичної сили? Не зовсім. Варто відрізняти ті партії, які окрім популізму не можуть запропонувати зовсім нічого і ті, для яких він стає методом досягнення якоїсь більш реальної мети. Партії, які крім популізму не використовують інших технологій, як правило, легко виявити. Часто вони є або кишеньковими, або фіктивними. Для них характерними є зміна ідеологічних напрямків та відношення до конкретних подій. Також популярною є практика заснування таких партій у канун виборів, щоб швидко отримати владу, як нова політична сил без анти-рейтингу.

А що пропонує своїм виборцям та політична партія, для якої популізм — це не головний метод діяльності та політичної агітації? Ось її явні ознаки, на котрі можна спиратися:

- Партії мають чіткі позиції у всіх сферах суспільного життя. Наприклад, партія, яка балотується на парламентських виборах та розраховує на істотну підтримку виборців, обов'язково має позицію з питань зовнішньої політики та національної безпеки.
- Програми мають не тільки загальні гасла, а й аргументацію, чому там присутній той чи інший пункт.
- Цілі програм часто мають чіткі дедлайни та розрахунки бюджетного фінансування. Наприклад, Консервативна партія Британії обіцяє побудувати 500 тисяч квартир до 2022 року.
- Визначення конкретного таймлайну виконання програмних положень притаманно не тільки правлячим, а й опозиційним партіям. Дедлайни часто мають стратегічний характер, плануючи розвиток країни на 10-15 років наперед.
- Опис програмного пункту має типову структуру, у яку, як правило, входять цінності, які захищає партія, цільові соціальні групи, на які впливає політика, проблеми, наявні в цій сфері та чіткий перелік дій, спрямованих на їх вирішення.
- У пунктах програм містяться не тільки рішення проблеми, але й цінності партії, яких торкається політика та соціальні групи, на які вона спрямована [27].

Отже, реальна політична сила має реальні позиції та принципи, які не змінюються та не підлаштовуються під ситуацію. Такі партії мають конкретну мету та конкретний шлях до неї, який, як правило, є незмінним протягом років. Вони не плавають у своїх позиціях в залежності від ситуації. Розуміючи неможливість вгодити всім та одночасно, така партія може встановлювати пріоритети.

Також варто звернути увагу на формування програми політичної партії. У реальних політичних сил формування має бути холодним та раціональним. У популістів програми, очікувано, можуть мати емоційно забарвлені слова та вирази: мусимо зробити, обов'язково, не маємо права мочати...; та розподіл населення на групи: олігархи, казнокради, брехуни тощо (часто з емоційною складовою).

Тож, як визначити популістів? Логічно, що їх ознаки будуть протилежні вище наведеним. Тому я пропоную визначити шість головних ознак популістичних політичних партій, на які ми будемо опиратися в аналізі надалі:

1. Програми мають тільки загальні необґрунтовані гасла.
2. У програмі відсутні цінності та орієнтація партії.
3. Партія не має чітких позицій у всіх сферах суспільного життя.
4. Цілі програм не мають чітких дедлайнів та розрахунків.
5. Часто партія створюється прямо перед виборами та не має історії партійної діяльності (але це не є обов'язковою умовою).
6. Програми партій емоційно забарвлені, використовують розподіл населення на групи «хороших» та «поганих».

І оскільки партій, які не мають в своїй характеристиці жодну з цих ознак в Україні, маю здогадку, немає, то популістичними ми будемо називати лише ті, які назбирають більшість з них. Загалом, як на мене, у рамках роботи кожна партія буде потребувати глибинного індивідуального аналізу.

1.4. Зв'язок між популізмом та корупцією

Як вже було встановлено, популістичні політичні партії грають на наболілих суспільних проблемах. Очевидно, що одна з них — це корупція. Використання політичними партіями популістичних наративів щодо корупції може мати дві мети. Перша: використання наративів щодо корупції — це одна зі сфер політичної агітації. Кінцева мета — отримання політичної влади. Наприклад: умовна партія «Сонечко» обіцяє за один рік знищити корупцію в країні шляхом введення смертної кари за будь-яке корупційне правопорушення. Очевидно, що не з питання права, не з питання здорового глузду така програма не є здійсненою.

На даному прикладі ще варто звернути увагу на кінцеву мету отримання самої політичної влади популістами. Адже з ідеологічними та ідейними політичними партіями все зрозуміло. Для них політична влада — це механізм реалізації політичної програми, котра формувалася під впливом певної ідеології та соціальної орієнтації. А що з популістами? Аліна Мунджу-Піппіді коментує

наступним чином: «На відміну від цього популістичні політичні партії зазвичай змагаються за владу під антикорупційними гаслами — тільки для того, щоб стати так само корумпованими, як і їх попередники. У багатьох нових демократіях, як і в деяких старших (класичний приклад — Італія), можна знайти статусні групи, що приблизно збігаються з політичними партіями, які домовляються щодо поділу публічного сектору між собою» [25. с. 516]. Згадуємо думку Муштака Х. Хана про перерозподіл у виробничому капіталістичному секторі і приходимо до висновку, що популістичні політичні партії, очікувано, будуть приводитися до влади задля лобіювання та захисту певних бізнес груп, заробляння коштів корупційним шляхом тощо.

Проте тут важливо буде відрізнити ті політичні партії, котрі використовують антикорупційні заяви як загальний метод популістичної політичної агітації та ті, котрі дійсно є лобі або бізнес проектами.

Додатково варто враховувати й таку обставину, що певна партія може створюватися задля реальної політичної діяльності, проте в її лавах потенційно можуть бути особи (чи групи осіб), котрі будуть використовувати партію в якості певної прибуткової організації. Визначається така обставина доволі легко за допомогою статистики. Очевидно, що між партією, де корупціонер кожен п'ятий та партією, де корупціонер кожен другий (умовно) можна простежити різницю саме по зазначеній вище обставині.

1.5. Відмінності між корупційними популістичними політичними партіями та політичними партіями з ознаками популізму

На сьогоднішній день ми маємо наступну ситуацію: очікувано, що будь-яка політична партія, що змагається за владу на будь-якому рівні, буде використовувати популізм як технологію. Важливо тут встановити відмінність між політичною партією, що бажає отримати політичну владу задля досягнення конкретних легальних цілей та політичною партією, що апріорі йде до влади

зادля лобіювання інтересів, продажу голосів, запровадження та прикриття корупційних схем тощо. У цьому аналізі я пропоную звертати увагу на дві речі:

- Фінансова звітність та активність політичної партії.

Чому вона? Навіть якщо ми маємо партію з значними ознаками популізму, то за умов її чесної політичної гри фінансова звітність такої партії не має викликати питань. Про що може казати «мутна» фінансова звітність партії? Що, певно, очевидно, ця ознака говорить про те, що партія не дуже то й бажає оприлюднювати джерела своїх доходів. У більшості своїй, причиною для цього може слугувати той факт, що партія отримує значні доходи від заангажованих бізнес та інших груп в обмін на певні обіцянки: просування чи «втоплення» певного законопроекту, використання влади на місцях для прийняття «потрібних рішень» тощо.

- Реакція партії на корупційні правопорушення та злочини в її лавах.

Всі парламентські партії України є партіями масового типу. Очевидно, що приймаючи до себе нових членів та надаючи їм можливість політичної кар'єри, партія суто фізично не може перевірити всіх їх на доброчесність. І це ще не враховуючи того, що навіть в потенційно чесній партії недобросовісна особа може знайти недобросовісного партійного функціонера, котрий їй допоможе її з кар'єрою. Але непоодинокі випадки, коли силами журналістів та громадськості встановлюються факти корупційних злочинів членами політичних партій.

І тут важливо звернути увагу на реакцію партії щодо таких випадків: чи застосовуються якісь санкції щодо таких членів? Чи є ці санкції реальними або суто фіктивними, як відповідь на суспільний запит? Адже якщо партія толерує подібні випадки корупції, то це може свідчити про корумпованість партії загалом. Наприклад, в ній продаються місця чи отримуються по «договорняку». Або ж списки апріорі формували зі «своїх» людей. І за такого стану речей для політичної партії, звичайно, доволі важко виключити з своїх лав корумпованого члена.

РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НА ПРЕДМЕТ ПОПУЛІЗМУ ПРОВІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У СКЛАДІ ВРУ 9- ГО СКЛИКАННЯ

Станом на 1 січня 2022 року в Україні нараховувалося 370 політичних партій, з яких 6 потрапило до Верховної Ради України 9-го скликання. Щоб зробити висновки, я буду вивчати політичну діяльність кожної з 6 політичних партій та аналізувати їх програми через встановлені нами критерії.

Сам 2019 рік був характерний масовим незадоволенням діями попередньої влади та бажанням українців кардинально все змінити. Головні проблеми, які бентежили всіх з часів 2014 року, на думку більшості не були вирішені і це, в свою чергу, створювало непоганий анти-рейтинг тим політичним силам, які були при владі у минулому скликанні. Зрозуміло, що така ситуація надавала непоганий старт для популістів.

Програмні засади політичної партії «Слуга народу»

Для початку подивимося на «Слугу народу», як фаворита симпатій українців. Ця партія була зареєстрована 13 квітня 2016 року. Тоді вона називалася «Партія рішучих змін». З того часу і аж до виборів партія не вела ніякої діяльності лишаючись віртуальною. Можливо, очікувала слушного моменту? Але цей факт більш наштотую на думку, що партія банально була куплена під конкретні вибори.

До «ребрендингу» вона не мала навіть осередків і активних членів. Але перед виборами, у другому кварталі 2018 року, партія опублікувала звіт і виявилося, що вона навіть має власний офіс. Мабуть, зараз більшість уявило якусь будівлю з певною кількістю кабінетів, офісів та персоналу. Але ні, все дещо скромніше. За заявою партії спонсор надав їй приміщення площею чотири квадратних метри. Виникає питання, чи може ціла політична партія повноцінно функціонувати в такій коморі? Відповідь очевидна. Тож навіщо було це оприлюднювати? На мою думку, це була гра з почуттями електорату. Звичайно, це не є явною ознакою популізму. Адже партія не давала ніяких обіцянок. Плюс, суто теоретично, цілком можливо, що офіс в чотири квадратні метри — це формальна річ, а

працівники партії трудяться вдома в онлайн режимі. Проте, як мені здається, такий стан речей можна вважати першим дзвіночком для того, щоб звернути на цю партію увагу у призмі нашого дослідження. Та й той факт, що свою активну діяльність партія розпочала прямо перед виборами змінивши назву на знайому нам «Слуга народу» є однією з прямих ознак популізму. Та остаточний висновок нам допоможе зробити розгляд програми.

Ідеологічно партія визначає себе так:

«Наша ідеологія - український центризм. Ми - не «праві» і не «ліві». Не націоналісти і не сепаратисти. Ми заперечуємо політичні крайнощі та радикальні ідеології. Вони несуть у суспільство розбрат і розкол. Ми - партія, яка створює і будує» [44].

Звичайно, суто теоретично цілком можливо, що партія є центристською і бере найкраще від політичних крайнощів. Але потенційно це може бути дуже зручний механізм популізму, котрий дозволяє змінювати позицію та риторику партії в залежності від чинного політичного клімату. Доволі зручно функціонувати без прив'язки до певних ідеологічних рамок. Подальший аналіз покаже дійсність.

Якщо казати про популярність партії, то вона — це унікальний випадок в історії України. Ця партія отримала парламентську більшість на останніх виборах — 252 депутата в Верховній Раді України. Це найкращий результат за всі роки незалежності. То давайте подивимося з якою програмою їй це вдалося зробити та спробуємо знайти в ній ознаки популізму.

Програма партії «Слуга народу» складається з 16 пунктів, які беруть до уваги фактично всі сфери суспільного життя. Оскільки аналіз кожного слова в програмі кожної політичної партії — це чимале навантаження, яке важко реалізувати в рамках цієї дипломної роботи, я пропоную, що в партії «Слуга народу», що в подальших, звертати увагу на пункти щодо економіки та оборони. На мою думку, це ті сфери, де політичні партії, з урахуванням сьогодення країни, мають мати максимально чіткі та пророблені позиції.

«Сьомий пункт, економічна стратегія:

- Проведемо національний економічний аудит країни із залученням вітчизняних і міжнародних компаній.
- Створимо Національну економічну стратегію з ключовою метою – досягти вищого за середньоєвропейський рівня доходів та якості життя українців.
- Проведемо демонополізацію ключових галузей, зробимо Антимонопольний комітет незалежним і ефективним.
- Запровадимо режим найбільшого сприяння для іноземних інвесторів українського походження [6]».

Виглядає дуже привабливо. Чи не так? Але де конкретика? Де розпис конкретних цілей та дій щодо їх досягнення? Терміни? Досягти вищого за середньоєвропейський рівня доходів? Яким чином? Кожна людина розуміє, що це завдання навіть не років, а десятиліть. І якимось чіткого плану на ці десятиліття роботи щодо впровадження даної мети в життя партія не надає. Звичайно, більшість людей прагнуть до цього. І ось вона, необґрунтована та красива відповідь на суспільний запит. І навіть якщо забути про конкретику, програмно партія не визначає навіть стратегічної орієнтації розвитку економіки: плани щодо економічних партнерів, долучення чи вихід з економічних союзів тощо (наприклад). Як вже було нами встановлено — це одна з ознак популізму. Але не будемо робити висновків лише за одним пунктом. У питанні безпеки «Слуга Народу» характеризує себе наступним чином:

«Третій пункт, безпека і оборона:

- Забезпечимо законодавчий супровід ініціатив Президента, спрямованих на відновлення територіальної цілісності та державного суверенітету України.
- Встановимо видатки на оборону в розмірі не менше 5% ВВП.
- Відновимо реформування Збройних сил за стандартами НАТО.
- Зупинимо відплив цінних кадрів з армії, запровадимо систему навчання та перенавчання солдатів та офіцерів.
- Запровадимо найжорсткіші покарання за корупцію та розкрадання у Збройних силах і Міноборони.

— Децентралізуємо та демонополізуємо оборонні держзакупівлі [6]».

У цьому пункті програми плани партії є більш зрозумілими: простежуються плани щодо співпраці з НАТО, встановлено реалістичні видатки на оборону. Проте це вся фактична інформація, котру може отримати потенційний виборець. Інші пункти є популістичними гаслами.

Також програма має й чималу кількість емоційних виразів: «Запровадимо найжорстокіші покарання; Звільнимо бізнес від свавілля чиновників і рейдерів; Запровадимо режим найбільшого сприяння для іноземних інвесторів; Знищимо фармакологічну мафію; Переведемо максимально можливу кількість державних послуг в онлайн; Здійснимо радикальне очищення та перезавантаження прокуратури; Позбавимо СБУ, ГПУ та Нацполіцію непритаманних їм функцій ущемлення бізнесу...» [6].

Які ознаки програми партії популістів ми вже визначили раніше?

1. Програми мають тільки загальні необґрунтовані гасла.
2. У програмі відсутні цінності та орієнтація партії.
3. Партія не має чітких позицій у всіх сферах суспільного життя.
4. Цілі програм не мають чітких дедлайнів та розрахунків.
5. Часто партія створюється прямо перед виборами (або проходить певний «ребрендинг») та не має сталої історії партійної діяльності.
6. Програми партій емоційно забарвлені.

Все це ми бачимо в партії «Слуга народу». Всі шість головних ознак без жодного виключення.

Перший пункт. Програми дійсно мають тільки загальні, приємні на слух гасла. Наприклад, той самий вищий за середньоєвропейський рівень доходу. Конкретика в партійній програмі має одиничний характер.

Другий пункт. Цінності партії відсутні. Не простежується орієнтація на конкретну сферу населення.

Третій пункт. Позиції партії щодо сфер суспільного життя виглядають як типова відповідь популістів на суспільні запити. Партія не встановила пріоритетність (наприклад: першочергово працюємо на підняття пенсій за

таким-то планом, надалі займаємося питанням медицини). Складається враження, що партія бажала вгодити всім та одночасно.

Четвертий пункт. У всій програмі я не знайшов жодного дедлайну чи розрахунку щодо жодного її пункту. Чітка стратегія в цій програмі також не знайшла собі місця.

П'ятий пункт. До виборів партія не вела жодної діяльності і лише перед ними вона «прокинулася». Це нашттовхує на думку, що партія була куплена.

І останній, шостий пункт. Програма партії в значній мірі насичена емоційними гаслами та виразами, вона розділяє людей на «хороших» та «поганих».

Отже, враховуючи те, що ця партія зібрала всі пункти, ми можемо впевнено назвати її партією популістів.

Цікаво виразився щодо їх програми економіст Олексій Куш: «Складається загальне враження, що у команди Зеленського не було суттєвих і глибоких напрацювань і тому партійна програма виглядає так, наче розроблена нашвидкуруч. На жаль, я не спостерігаю в ній ідеологічної цільності, а бачу хаотичність, мозаїку» [23].

Чому так вийшло? Чому ця партія набрала більшість в парламенті та користується вагомою підтримкою людей? Відповідь очевидна. Як ми вже зазначали раніше, популізм є актуальним в політиці більшості країн, різниця лише в масштабах. А українські реалії прямо таки запрошують його до себе. Саме вдале використання його як технології й дозволило цій партії здобути політичну владу. Її програма псевдо вирішує абсолютно всі проблеми країни та задовольняє інтереси фактично всіх верств населення. І не зважаючи на те, що її реалізація близько неможлива, наша країна знову дала популістам шанс. Адже майже кожен громадянин, читаючи програму «Слуги народу», міг легко зловити себе на думках: «Саме так і треба, давно пора, цього я й хотів».

Але, цілком можливо, що партію будували люди без політичного досвіду і саме тому в рамках політології вона не виглядає якісною, проте одночасно з тим має гідну політичну діяльність, котра дійсно намагається вирішувати проблеми країни та вгодити більшості громадян. Подальший аналіз покаже дійсність.

Програмні засади політичної партії «Опозиційна платформа — за життя»

Важлива ремарка: на час написання диплому (2023 рік) політична партія «Опозиційна платформа — за життя» є забороненою в Україні і, відповідно, фактично вона немає жодної політичної діяльності. Доступ до документів партії є ускладненим. Тому у даній роботі, в аналізі «Опозиційної платформи — за життя», використовувалися напрацювання автора за 2021 рік.

«Опозиційна платформа — за життя» посіла друге місце за популярністю (44 депутати в Верховній Раді України 9-го скликання). Партія починає свою історію з 1999 року, тоді вона була зареєстрована як «Всеукраїнське об'єднання «Центр». В 2016 році вона постала перед нами у вигляді політичної партії «За життя» і лише в 2019 році за нею закріпилася вже знайома нам назва «Опозиційна платформа — за життя». Неформально, після 2014 року, партію сприймають як певний ребрендинг «Партії регіонів». Можливо, це пов'язано зі спільною орієнтацією партій та спільними кадрами.

Партія подає себе як опозиційну, та на противагу європейському шляху розвитку України вона пропонує проросійський світогляд. На відміну від «Слуги народу», «Опозиційна платформа — за життя» має довгу історію, постійних членів, стабільну електоральну підтримку та незмінний політичний курс.

Але подивимося на фактичну діяльність партії. Тут все досить цікаво. Партія має власний проект «Мирний план». В ньому вона пропонує запровадити зміни до діючої Конституції України. І тут вона подає конкретні плани. Наприклад:

«Статья 85. К полномочиям Верховной Рады Украины относится:

28) досрочное прекращение полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым при наличии заключения Конституционного Суда Украины о нарушении ею Конституции Украины или законов Украины; назначение внеочередных выборов в Верховную Раду Автономной Республики Крым;

37) утверждение законом Конституции Автономной Республики Крым, изменений в нее.

Зміни, які пропонує партія:

Статья 85. К полномочиям Верховной Рады Украины относится:

28) досрочное прекращение полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым при наличии заключения Конституционного Суда Украины о нарушении ею Конституции Украины или законов Украины; назначение внеочередных выборов в Верховную Раду Автономной Республики Крым;

28-1) досрочное прекращение полномочий Верховной Рады Автономного региона Донбасс при наличии заключения Конституционного Суда Украины о нарушении им Конституции Украины или законов Украины; назначение внеочередных выборов в Верховную Раду Автономного региона Донбасс;

37) утверждение законом Конституции Автономной Республики Крым, изменений в нее.

37-1) утверждение законом Конституции Автономного региона Донбасс, изменений в нее [39]».

Партія пропонує змінити 7 статей Конституції України та прийняти чотири нові, розроблені нею. Зміна Конституції України знаходиться в повноваженні Верховної Ради України, яка, відповідно, формується політичними партіями України за кількістю набраних ними голосів. Тож, суто теоретично, партія має змогу впровадити цей проект в життя. Також в ході цього плану партією були розроблені плани-концепції з розписом конкретних послідовних дій та закони, які б змогли допомогти впровадженню цих ідей в сьогодення країни. Отже, наразі ми маємо чітку позицію партії, та чіткі дії та плани щодо її реалізації. Але остаточний висновок, як і в минулому разі, нам допоможе зробити аналіз програми.

Як і з попередньою партією, аналіз ми розпочнемо з пункту щодо економіки. Адже саме він потребує найбільшої конкретики від партійної діяльності та дозволяє досить швидко визначити популістів.

«Политика экономического прагматизма

Политика экономического прагматизма должна стать основой деятельности Верховной Рады и сформированного ею правительства.

Первоочередные шаги

- формирование благоприятного инвестиционного климата и введение особого режима инвестиционной деятельности;
- введение налога на выведенный капитал и отмена налога на прибыль;
- снижение налоговых ставок, введение налоговых каникул для субъектов малого и среднего бизнеса;
- сохранение земли в собственности украинских селян. Открытие рынка с/х земли – исключительно по результатам общенационального референдума;
- остановка деиндустриализации, деградации и деинтеллектуализации страны.

Целью партии в сфере экономической политики является возрождение Украины как современного индустриального государства с высоким уровнем научно-технологического развития, конкурентной промышленностью, высокими социальными стандартами и высоким уровнем жизни граждан [35]».

Звичайно, в їх економічній стратегії більше конкретики, чим в планах «Слуги народу». Є зрозумілі, чіткі та реальні запропоновані кроки. Але відсутні дедлайни та розрахунки, що є однією з ознак популізму. Та й шлях реалізації деяких пунктів мені, як виборцю, залишається незрозумілим. Якщо з податковими канікулами та ринком землі все більш менш очевидно (хоча аналіз бюджету на спроможність цих пільг не завадив би), то як буде проходити процес

деіндустріалізації та зупинка деградації країни я не уявляю. Отже, на відміну від програми «Слуги народу», тут є хоча б якісь реалістичні пункти, але хотілося б більшого.

І, як і в випадку з попередньою партією, ми зазирнемо в пункт програми щодо безпеки. В ньому зрозуміла загальна орієнтація: партія пропонує зберегти транзитний та позаблоковий статус країни. Плани щодо припинення «АТО» більш ніж докладно було викладено в проекті «Мирний план». Партія бачить вирішення проблеми в перетворенні Донбасу на вільну економічну зону. В плані розписані кроки та зміни до Конституції України заради досягнення цієї мети. Тож, загалом, діяльність та орієнтація партії у сфері безпеки не підпадає під визначення популізму.

Якщо проганяти програму по нашим ознакам популізму, одночасно порівнюючи її з програмою раніше розглянутої партії, то отримаємо наступний варіант:

1. Програма має як і чіткі гасла, так і популістичні заяви.
2. Програма чітко відображає цінності та орієнтацію партії.
3. Партія має чіткі позиції у всіх сферах суспільного життя.
4. Дедлайни та розрахунки в програмі відсутні.
5. Партія має давню історію та діяльність, хоч і зловживала популістичною технологією зміни назв під кожні вибори..
6. Програма партії не містить емоційно забарвлених виразів.

Отже, ми не можемо назвати «Опозиційну платформу — за життя» цілком популістичною партією, адже вона не завжди обіцяє своїм виборцям золоті гори, дотримується конкретних позицій у всіх сферах суспільного життя, визначає мету своєї діяльності та пропонує конкретні кроки задля її досягнення. Програма партії відповідає обраному нею курсу. Всього цього, наприклад, в «Слuzі народу» ми не знайшли.

Але при цьому навіть ця партія має деякі ознаки популізму. Але, варто зауважити, що в сьогоднішніх реаліях без цього, як вже було встановлено, політичну владу отримати зовсім неможливо. Напевне, відмінності в програмах розглянутих партій були зумовлені давньою діяльністю «Опозиційної платформи — за життя», а збіги витікають з технологічних особливостей політичного життя сьогодення. Тож, «Опозиційна платформа — за життя» — це яскравий представник ідеологічної політичної сили, що використовує популізм виключно як технологію боротьби.

Програмні засади політичної партії «ВО «Батьківщина» (9-те скликання ВРУ)

Отримала місця у ВРУ й політична партія «ВО «Батьківщина». Ця політична сила має одну з найдавніших історій діяльності у українському політикумі. Вона вийшла з громадської організації «Союз миролюбних сил «Батьківщина» ще у 1995 році. У політичну партію була перетворена в 1999 році. У своїй історії та сьогоденні партія мала безліч громадських та освітніх проектів, молодіжну організацію тощо. Вона давно відома як партія зі стабільною електоральною підтримкою та сильними позиціями на місцях.

За статутом партія визначає себе як масову. Її опис походить на «За все добре — проти всього поганого»: «Політична партія «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» (далі партія) — загальнонаціональна, демократична, патріотична політична партія, яка відзеркалює погляди, та захищає інтереси широких верств українського народу в його боротьбі за справжню й незворотну незалежність України, збереження нашої національної ідентичності, європейське майбутнє країни, гідне життя всіх її громадян. Партія на добровільних засадах об'єднує громадян України, сприяє формуванню й вираженню їхньої політичної волі та проводить свою діяльність відповідно до Конституції України, Закону України «Про політичні партії в Україні», чинного законодавства, своїх програмних документів і цього Статуту. Партія поширює свою діяльність на всю територію України [45, с. 2].

Але у статуті ще можна пробачити відсутність конкретики та чіткого плану дій (його там і не має бути). А ось передвиборча програма, з якою партія зайшла у ВРУ:

«ДОНБАС І КРИМ

Ми вважаємо відновлення територіальної цілісності та суверенітету України головним пріоритетом. Шлях до миру має розпочатися з безумовного звільнення Росією всіх в'язнів сумління, полонених і заручників. Окрім Мінського процесу і Нормандського формату, ми пропонуємо започаткувати переговори за формулою Будапешт +, залучивши до процесу врегулювання такі держави як США та Велику Британію. Ми наполягаємо на розгляді питань окупованого Донбасу і анексованого Криму в єдиному пакеті. Ми продовжуватимемо активну міжнародну діяльність в рамках Ради Європи, ОБСЄ та Європейської Народної Партії для встановлення миру та повернення українських територій [28]».

Варто визнати, що певна доля конкретики у даному положенні є, але вважати питання закритим я би не став. Хоч і загальна ціль партії у цьому питанні наведена, але чіткість механізму реалізації недостатня.

Щодо економічних та соціальних питань партія бачить свою діяльність наступним чином:

«Ми ставимо за мету за п'ять наступних років поступово досягти рівня середньої заробітної плати Польщі у доларовому вимірі. Сьогодні середня заробітна плата в Польщі у 3,5 рази вища, ніж в Україні» [28].

«Для зменшення адміністративного тиску буде скасовано 37 податків і зборів, зокрема податок на спадок, держмити та судовий збір. ПДВ буде скасовано та замінено мінімальним податком на реалізацію, як у США. Замість обтяжливого податку на прибуток буде запроваджений податок на виведений капітал. А замість єдиного соціального внеску, який тримає в тіні 50% заробітної плати, буде введено персоніфіковану пенсійну систему. Перший етап невідкладних дій програми «Новий Курс» буде реалізовано за перші 100 днів після

парламентських виборів. Люди нарешті відчують позитивні зміни у житті країни!» [28].

Тут вже можна ознайомитися з планами дій партії у царині економіки, але дедлайнів та розрахунків не вистачає. Коли мова йде про скасування податків, то не зайве прописати чим та як будуть заміщені втрати бюджету. Нажаль, уся програма виглядає таким чином. Або відвертий популізм, або, здавалося б, конкретні покрокові плани, але без аналізу підґрунтя. Якщо кажемо про дедлайни, то маємо такі приклади:

«Перший етап невідкладних дій програми «Новий Курс» буде реалізовано за перші 100 днів після парламентських виборів» [28]. Але що саме включає цей «Перший етап» не сказано. Більше того, сама програма не поділена на етапи і презентується як цілісний текст.

«Ми ставимо за мету за п'ять наступних років поступово досягти рівня середньої заробітної плати Польщі у доларовому вимірі» [28].

Якщо ми кажемо про дедлайн у п'ять років (весь термін діяльності політичної партії у ВРУ за одне скликання), то, для уникнення звинувачень у популізмі, варто розбивати цей термін на підпункти:

(Приклад) Для досягнення мети за перший рік партія зробить ...

В програмі знайшли місце й емоційно забарвлені вирази: «Ми ефективно втілюємо, в'язнів сумління, ми наполягаємо...» [28]. Але варто визнати, що у порівнянні з іншими політичними партіями їх не так і багато. Плюс у програмі відсутній емоційний розподіл населення.

Проганяючи партію під ознаки популізму, отримаємо наступний результат:

1. Програма наповнена гаслами популізму.

2. Звичайно, можна сказати, що партія є масовою, соціального характеру і тд, але варто розуміти, що лівий вектор досить привабливий для популістів. І все є велика різниця між ідеологічною політичною партією лівого напрямку і популістами, котрі використовують ліві цінності як найбільш «ліквідні». На мою думку, тут ми радше маємо справу з другим випадком.
3. Повертаючись до попереднього пункту, партія не має чітких позицій у всіх сферах суспільного життя. Освітлені нею позиції не підкріплюються ідеологічно, тож риторика партії, очікувано, може змінюватися під умовами часу.
4. У програмі партії відсутні розрахунки, а оголошені дедлайни є фікцією.
5. Партія має давню історію та активну діяльність.
6. Хоч у програмі й наявні емоційно забарвлені вирази, але їх відносно мало. Програма не робить емоційного розподілу громадян.

Отже, політичну партію «ВО Батьківщина» цілком можна назвати стабільною популістичною політичною силою.

Програмні засади політичної партії «Європейська солідарність»

Історія цієї політичної партії починається з 2000 року (рік реєстрації). Але активну політичну діяльність партія розпочала лише в 2014 році під назвою «Блок Петра Порошенка «Солідарність». Напередодні виборів чинного скликання партія змінила назву на «Європейська солідарність». Звичайно, той факт, що політична партія має періоди «тиші» та «активності», та змінює назву під кожні вибори — це не показник стабільної політичної сили. Але й одночасно з тим цього замало для визначення її популістичною. До розгляду буде взята партійна програма саме 2019 року, котру партія прийняла безпосередньо перед виборами та з котрою балотувалася. Варто вказати, що програма партії зазнавала змін під кожні вибори, але таким «гріхом» наділена мало не кожна популярна політична партія в Україні.

На початку програми партія має доволі цікавий пункт, котрий відсутній у більшості інших політичних сил: «3. Наша ідеологія». Але в цьому пункті партія не визначає себе ідеологічно. «В основі нашої ідеології є ідея солідарності... На ідеї солідарності базуються наші цінності та переконання, на яких має будуватися вільне солідарне суспільство» [32. с. 3]. Чи існує в політології поняття «ідеологія солідарності»?

У переліку своїх цінностей партія перераховує як ідеї лівих, так і правих ідеологій. Якщо звертатися до конкретних пунктів програми, то її початок створено у формі певного звіту. Наприклад, пункт «Збройні сили»: «В Україні практично з нуля створені сучасні, боєздатні Збройні сили» [32. с. 6], «В Міжнародному центрі миротворчості та безпеки (Яворівський військовий полігон) за стандартами НАТО та за участю інструкторів з країн Альянсу готують новітню армію України» [32. с. 7]. Також в питанні оборони партія розповідає про збільшення видатків на армію, розробку новітніх систем озброєння тощо. Безумовно, звіт про свою діяльність — це не є погано. Але не є зрозумілим яка заслуга саме цієї політичної сили в усьому звершеному. Партія подає позитивні зміни минулого в такому саяві, начеб то це тільки її робота та здобутки. Наприклад, питання Томосу: «Українська православна церква отримала Томос про автокефалію. Томос — це акт нашої духовної незалежності, який Україна чекала понад 300 років» [32. с. 7]. Цей здобуток було би раціональніше віднести до конкретної особи (Петра Порошенка), можливо, до інституції президента загалом, але яким чином здобуття Томосу відноситься до діяльності «Європейської солідарності» як політичної партії? Не є корисно та правильно перемішувати персоналії та партії (за умови, що партія подає себе як незалежну ідеологічну політичну силу, а не партію персонажа). Ідеологічна та персональна партія — це різні речі.

Якщо подивитися на плани партії в майбутньому, то можна знайти як і популістичні гасла, так і конкретні плани та орієнтацію. Загальний курс партії чітко окреслений: вступ України до ЄС та НАТО, повернення окупованих

територій, розвиток бізнесу та демократії і так далі. Але при цьому пунктів програми по типу: «Для підтримки бізнесу наша партія розробила таку-то економічну реформу, котра вносить наступні зміни до розподілу бюджету та тягне за собою прийняття таких-то законопроектів» немає.

Питання оборони, наприклад, виглядає так, «1.1. Сильна армія»:

«Основа переоснащення Збройних сил України — вітчизняний військово-промисловий комплекс, орієнтований на розробку новітніх та перспективних видів озброєнь. Для цього створюються економічні та інституційні умови...» [32. с. 12].

Які саме умови будуть створені та як на це планує вплинути сама партія не вказано.

Проте одночасно з тим партія прописує видатки на оборону: 6-7% від ВВП (хоч питання формування бюджету і не є функцією політичної партії, але, я вважаю, що коли політична сила формує плани змін в певній сфері та одразу прописує бюджетні рамки, в котрих ці плани мають реалізовуватися — це підвищує довіру). В тій самій сфері безпеки пропонується впровадження й позитивних іноземних практик: створення системи воєнного резерву за зразком Швейцарії.

Загалом, на прикладі питання оборони можна зробити наступний висновок: партійна позиція є чіткою та зрозумілою, проте, вона не позбавлена популістичних гасел, відсутності дедлайнів та розрахунків.

Питання економіки виглядають доволі схоже. Спочатку ми бачимо популістичну заяву :

«4.1. Промисловість: Розвиток промислового потенціалу України здійснюється з метою досягнення регіонального лідерства — шляхом переходу від пострадянської промисловості до індустріальної революції 4.0» [32. с. 15].

Яка роль партії в цьому процесі? Чи наявний список запланованих реформ та дій?

Але одночасно з тим є й чітка, хоч і доволі загальна партійна позиція:

«4. Економіка Основними принципами економічної політики є невтручання держави в економічну діяльність суб'єктів господарювання. Управління економікою переходить від моделі регулювання до моделі нагляду за законністю» [32. с. 15].

На основі аналізу варто визнати, що в програмі загальний курс партії все ж окреслено. Її бачення України на геополітичному просторі є чітким. Виборцям зрозуміло які рішення можна очікувати від цієї політичної сили. Проте дедлайни та розрахунки там не наведені. Популістичні заяви мають неединичний характер.

Емоційних гасел та розподілу населення в програмі немає. Програма написана в нейтральному раціональному стилі.

Якщо подивитися на ознаки популізму, то отримуємо данні:

1. Програма має чимало популістичних гасел.
2. Орієнтація партії є зрозумілою та програмно закріпленою.
3. Позиції у сферах суспільного життя зазвичай зводяться до популізму.
4. Розрахунки та дедлайни в програмі відсутні.
5. Партія має історію діяльності, але ця історія — це радше питання пристосування під умови часу, ніж стабільна політична позиція.
6. Програма не містить емоційних гасел.

Отже, враховуючи все вище зазначене можна прийти до висновку, що політична партія «ЄС «Європейська солідарність» має загально визначену мету партійної діяльності, але доволі активно використовує технології популізму. І хоч це не є приємною обставиною, проте, звинуватити партію у популізмі, як головному механізмі та меті існування, неможливо.

Програмні засади політичної партії «Голос»

Політична партія була створена у 2019 році, безпосередньо перед виборами. Вона не визначає себе ідеологічною і презентує як політична сила, до котрої може долучитися кожен, хто прагне позитивних змін. На офіційному сайті партія публікує свої дії у графі «Здобутки». Вони не несуть системності і не спрямовані на досягнення якоїсь загальної мети. Тобто, виглядають наступним чином: «Зробили щось хороше тут. А потім і тут. Навіщо? А чому б ні?». Програма політичної партії стосується фактично всіх сфер суспільного життя. Але при цьому кожен її пункт є популістичним.

«Економіка має жити, а не імітувати життя. Ми вкладемо мільярди гривень в утеплення будинків та всюди встановимо лічильники тепла й газу. Люди зможуть значно скоротити витрати на комунальні послуги та спрямувати кошти на інші потреби» [31].

«Боронитимемо тих, хто боронить Україну. Ми створимо гідні умови служби для військових. Військовий матиме привілейоване соціальне та побутове забезпечення (зокрема, забезпечення відповідною інфраструктурою в гарнізонах), якісне медичне обслуговування і можливість регулярно бачитися з родиною» [31].

Для прикладу я навів лише пару пунктів програми, але уся вона виглядає схожим чином.

Вона цілком постає з гасел «Ми зробимо все дуже добре». Звичайно, жодного покрокового плану щодо дій партії задля реалізації запланованого з урахуванням питання бюджету та часу немає.

Проте партія мала план діяльності на 2021 рік. І окрім стратегічних цілей там є пункт «тактичні завдання», котрий, як виходить з назви, має бути максимально чітким, прорахованим та конкретним. Варто визнати, що деякі тактичні завдання

є доволі реальними та здійсненими, хоч і не без долі емоцій: «Ми заберемо в силовиків не характерні для них повноваження. Економічними злочинами має займатися виключно Бюро економічної безпеки» [26]. Проте саме в тактичному блоці партійного плану конкретні пункти мали б підкріплюватися конкретним покроковим планом дій партій задля їх реалізації. Знайшли своє місце в тактичному плані й відверто популістичні заяви: «Оновлення судів – це вимога не тільки бізнесу та міжнародних партнерів, але й звичайних українців, більшість яких не довіряє суддям. «Голос» доб’ється реального, а не фейкового оновлення судів» [26]. Можна зазначити, що стратегічні цілі цього плану — цілковитий популізм. І, що очікувано, пункти цього плану так і не були реалізовані.

Загалом, складається враження, що партія створювалася максимально нашвидкуруч, а програма писалася за принципом «Напишемо про все хороше, щоб задовільнити усіх».

Програма є дуже емоційно забарвленою, наявні непоодинокі випадки розділу населення: «Ми перезавантажимо судову систему — нарешті по-справжньому, а не косметично; Ми не зупинимось, поки прокурори та поліцейські не почнуть захищати людей від злочинів, а не злочинців — від гніву людей; Ми хочемо бачити, як в тюрму сідають корупціонери за вкрадені мільярди, а не прості люди за сфабрикованими справами» [31].

Аналіз приводить до наступного:

1. Програма зіставлена із популістичних гасел.
2. Чітка орієнтація в ній зовсім відсутня.
3. Чіткі позицію у сферах суспільного життя відсутні.
4. Розрахунки та дедлайни відсутні.
5. Історія партійної діяльності відсутня. Партія створена перед виборами.
6. Програма насичена емоційними гаслами та розподілом населення.

Отже, цю партію цілком можна віднести до популістичних без долі сумніву.

Поширеність популізму у ВРУ 9-го скликання

То що можна сказати про сучасне скликання? Фаворитом прихильності народу у сьогодення стала цілком популістична політична партія. Звичайно, причин для цього може бути безліч, але головними є те, що сьогодні Україна є дуже родючою землею для зрощення популізму. А політична партія «Слуга народу» дуже вдало торкнулася наболілих проблем та запропонувала їх швидке вирішення. В її діяльності ми майже не щодня бачили те, про що так мріяв пересічний українець. Заяви проти старої влади, обіцянки про величезні зарплати, припинення війни, вступ України до Європейського Союзу та інше. Звичайно, обіцяє кожний. Як вже було встановлено, без цього наразі ніяк. Та варто зауважити, що не кожний може так багато наобіщати та ще й щоб йому повірили. Партія просто з'явилася на політичній арені в потрібний час та з потрібними гаслами. Її приклад практично доводить ті теоретичні ознаки країни, в якій популізм буде користуватися попитом, які ми навели у попередньому розділі.

Друге місце за кількістю мандатів посіла політична партія «Опозиційна платформа — за життя». На відміну від «Слуги народу» партія має багаторічну історію та реальну, а не віртуальну діяльність до виборів. Вона відстоює конкретні позиції, які не змінюються під час виборів та за рахунок цього вона має свою стабільну електоральну підтримку. Звичайно, в її програмі та діяльності ми також зможемо знайти ознаки популізму. Але є різниця між програмою з деякими ознаками популізму та програмою, в якій окрім популізму годі щось й шукати. Проте ця партія є анти-українською і за часи свого існування вона відверто шкодила українській державності, тож ледве можна радіти її якості.

Третя, за кількістю депутатів у ВРУ, політична партія «ВО «Батьківщина», як і фаворит народних симпатій, є популістичною. Проте якщо «Слуга народу» створена з нуля під конкретні вибори, то «ВО «Батьківщина» має доволі багату історію партійної діяльності. Можливо, саме цей факт і вплинув на її популярність, адже потенційно вона могла неодноразово розчаровувати свій

електорат, тож черговий вихід на політичну арену з черговими популістичними обіцянками вже просто не викликав народної довіри.

Четверта за популярністю політична партія «ЄС «Європейська солідарність» хоч і не є популістичною, проте, технології популізму використовує доволі активно, тож назвати її кришталево чистою ніяк не вийде. В цій партії ми можемо зрозуміти тільки загальну орієнтацію, а не покроковий план дій на час скликання ВРУ.

П'ята за популярністю політична партія «Голос», як і «Слуга народу», є цілком популістичною. Аналізуючи її неможливо встановити ні ідеологічної, ні соціальної орієнтації партії. Плани партії, як і загальна її мета, на час скликання ВРУ також невідомі.

Отже, станом на 2019 рік ситуація в країні зіграла з нами злий жарт. Війна, нестабільна економіка, низький рівень політичної культури та освіти громадян, мрії про те, що хоч зараз вже ж повинно все бути добре. Все це привело до влади значний відсоток відвертих популістів, а саме три з п'яти політичних партій у ВРУ 9-го скликання є популістичними (60%). І навіть ті політичні партії, що в ході аналізу не були визнані популістичними, не позбавлені помітних ознак популізму.

В підтвердження власних висновків можу навести дані одного соціологічного опитування. Воно проводилося у 2019 році (рік формування складу ВРУ 9-го скликання) «Kantar TNS в Україні» на замовлення «Центру економічної стратегії». Дослідники перевіряли лояльність громадян України до популізму через вивчення їх відношення до популістичних обіцянок. За результатами дослідження 82,6% з респондентів з довірою відносяться до популістичних обіцянок [22] (власне перерахування). Враховуючи ці данні, висновки щодо поширеності популізму у ВРУ 9-го скликання вже не виглядають як перебільшені чи фантастичні.

РОЗДІЛ 3. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НА ПРЕДМЕТ ПОПУЛІЗМУ ПРОВІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У СКЛАДІ ВРУ 8- ГО СКЛИКАННЯ

Для того, щоб хоча б мінімально зрозуміти трансформацію популізму, я пропоную розглянути попередній скликання Верховної Ради України та порівняти його з нинішнім. Аналіз буде проводитися за аналогією з ВРУ 9-го скликання.

Варто завважити, що даний склад формувався під впливом Революції Гідності, та початку військових дій з Російською Федерацією, які тривають й наразі. Зрозуміло, що ці фактори істотно вплинули на тогочасні запити населення та надали вектор формування риторики популістів. Адже, як показує історія, їм найлегше отримати владу в тяжкі та переломні для країни часи. Чому? Популісти продають людям надію на те, що колись життя стане кращим, треба лише їх обрати. А чим гірше живе людина — тим охоче вона буде купувати даний товар. А 2014 рік увійшов в історію як рік підйому патріотизму, нових викликів та проблем і масового бажання змінювати країну на краще.

Програмні засади політичної партії «Народний фронт»

У Верховну Раду України восьмого скликання політична партія «Народний фронт» ввела найбільшу кількість депутатів серед конкурентів, а саме 64. Заснована вона була у 2014 році, в канун виборів, як і найбільша за мандатами партія нинішнього скликання «Слуга Народу». Головною метою партія ставила перемогу у війні з Росією, бажаючи об'єднати для цього всі верстви населення. Загалом, її програма на цьому й побудована. Тож ми маємо справу з ідейною політичною силою. Якоїсь чіткої позиції з інших соціальних проблем партія не має. Та й до її планів щодо війни виникає багато питань. Але не будемо робити поспішних висновків. Є сенс зазирнути в програму.

До речі, сама програма є доволі компактною, у порівнянні з програмами інших політичних партій. І на сьогоднішній день (2023 рік) вона починається словами «100% передвиборчої програми виконано». Сильна заява. Або ми маємо справу з доволі серйозною політичною силою, яка мало не вперше в історії України дійсно виконала усі передвиборчі обіцянки, або ж це популістичне гасло, котре направлене на тих громадян, що не збираються читати програму і готові прийняти на віру перший її рядок.

Оскільки партія ставить головною метою свого створення звільнення території України від окупантів, то давайте для початку розглянемо розділ її програми щодо безпеки.

«Безпека. Найголовнішим завданням партія вважає відновлення територіальної цілісності України, звільнення її від терористів, іноземних військ та найманців встановлення належного контролю за державним кордоном та забезпечення його недоторканності.

З метою забезпечення надійних міжнародних і внутрішніх гарантій безпеки України, партія вважає за необхідне:

- законодавче відновлення та реалізацію стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію;
- оновлення Стратегії національної безпеки України;
- реформування армії;
- оснащення ЗСУ, інших військових формувань (структур сектору безпеки і оборони) новими, сучасними видами озброєнь, військового обладнання, допоміжними засобами;
- підвищення престижності військової служби, посилення соціального захисту тих, хто захищає Вітчизну» [33].

Що ми бачимо? Ситуація дуже схожа на сьогоднішню. І «Народний фронт», і «Слуга народу» зіграли на наболілих проблемах народу обіцяючи легкі рішення. В пункті програми про безпеку ми не бачимо жодної конкретики, тільки загальні гасла. Тільки те, чого бажало чимало українців станом на 2014 рік. Єдина партійна орієнтація — вступ до НАТО. Але ні методів досягнення цих цілей, ні дедлайнів, ні розрахунків програма нам не дає. Тільки красиві, приємні на слух, гасла. І це при тому, що ми начебто маємо справу з ідейною політичною силою, мета котрої — саме перемога у війні. Але, можливо, це тільки пункт щодо безпеки?

Ми вже розглядали економічні пункти програм інших партій, то чому «Народний фронт» має стати виключенням? Адже, на мою думку, саме економіка — це та сфера, яка вимагає від партії чіткої позиції, встановлення пріоритетності та плану. Де ні де, а вже тут плавати не вийде.

«Економічний розвиток

Дорожня карта реформування виписана в Угоді про асоціацію з ЄС.

Водночас Україна має самостійно визначити точки економічного зростання, виходячи з особливостей свого геополітичного і геоекономічного становища, своїх природних і людських ресурсів. Вважаємо, що Україні до сили стати лідером на світовому ринку сільськогосподарської продукції, вийти на світовий рівень в інших галузях. На жаль, через зовнішню агресію проти України держава змушена витрачати свої ресурси на війну, а після її завершення на повоєнне відновлення. Тому партія підтримує ідею започаткування міжнародного плану відновлення України своєрідного «Плану Маршалла для України».

Жоден розвиток не буде можливим за умов монополізованої і «зарегульованої» економіки, відсутності вільної конкуренції, беззахисності інвесторів, податкового тягаря. Демоніфікація економіки – це той необхідний крок, з якого ми повинні почати.

Ми виступаємо за розширення свободи підприємницької діяльності, істотне скорочення функцій адміністративного регулювання економіки. Малий і середній бізнес мають стати в авангарді економічного розвитку країни, середній клас – основою її соціальної структури, як це і відбувається у найрозвиненіших державах світу» [33].

То що ми бачимо тут? Нажаль, те саме. Загальні красиві гасла. Звичайно, тут накреслено якийсь курс країни та її пріоритети в майбутньому, але про реалізацію цих планів в життя нема й слова. «Малий та середній бізнес мають стати в авангарді економічного розвитку країни...». Так, дійсно. Але що партія зробить для цього? Можливо вона має план з конкретними кроками, розрахунками та приблизними термінами? Ні, нічого такого.

Заява партії про «План Маршала для України» також виглядає доволі привабливо. Але одночасно з тим варто розуміти, що станом на 2014 рік Україна мала далеко не найкращу репутацію для іноземних інвестицій (військова агресія з незрозумілими перспективами, корупція тощо). Врахування цих моментів та конкретні пропозиції для покращення ситуації в програмі відсутні.

Проте програма партії не забарвлена емоційно та не розподіляє населення на «хороших» та «поганих».

Жодних дедлайнів та розрахунків в програмі немає.

Якщо казати про заяву партії «100% відсотків передвиборчої програми виконано», то без зусиль можна знайти пункти, що й по сьогоднішній день є актуальні та знаходять місце в програмах вже сучасних політичних партій:

«Оснащення ЗСУ, інших військових формувань (структур сектору безпеки і оборони) новими, сучасними видами озброєнь, військового обладнання, допоміжними засобами» [33]. Навіть під час повномасштабної війни сучасне озброєння на фронті — це більше про заслугу волонтерів чи самих солдат.

«Імпортний газ поступово має бути заміщений газом власного видобування» [33]. На час написання диплому це питання є доволі болючим для України, а газові родовища Полтавщини так і чекають свого часу.

Тож заява про 100% виконаної програми є радше популістичним гаслом.

Також можна звернути увагу на наступний момент: чимало пунктів програми є доволі розмитими (не прописаний вимірюваний результат). Наприклад: «У медичній сфері пріоритетом є забезпечення доступності якісних медичних послуг для громадян усіх регіонів країни» [33]. Як я, у ролі виборця, маю зрозуміти чи виконано цей пункт заяви? Що означає доступність та якість медичних послуг для всіх громадян? Чи вважається досягненням результату наявність лікарні чи фельдшерського пункту у кожному селі, місті, селищі? Або ж вистачить сучасної лікарні у кожному районному центрі? Подібне формування доволі зручне для популістів, адже майже при будь-якому стані речей можна сказати: «Цей пункт програми виконано».

Аналіз надає наступні дані:

1. Програма насичена популістичними гаслами.
2. Чітка ґрунтовна орієнтація відсутня. Звичайно, можна сказати, що орієнтація та плани у партії є: перемога у війні та відбудова України. Але варто враховувати, що подібна орієнтація — це не про стратегію, що підпорядкована певній ідеології. У даному випадку існування партії направлено на вирішення однієї, хоч і глобальної проблеми. І ця проблема була максимально на слуху в суспільстві. Тому я й прийшов до висновку, що псевдо орієнтація «Народного фронту» — це більше про популістичний хід, чим про дійсну партійну орієнтацію.
3. Конкретні позиції щодо сфер суспільного життя відсутні.
4. Розрахунки та дедлайни відсутні.
5. Партія створена безпосередньо перед виборами.

6. Програма не має емоційного забарвлення. Розподіл громадян відсутній.

Отже, враховуючи вище наведене, ми маємо повне право назвати політичну партію «Народний фронт» популістичною.

Програмні засади політичної партії «БПП «Солідарність»

Історія «БПП «Солідарність» починається у 2013 році із партії «Національний альянс свободи та українського патріотизму «НАСТУП», котра до цього не вела політичної діяльності та «прокинулася» безпосередньо перед виборами. У 2014 (по 2019) вона була перейменована у «Блок Петра Порошенка «Солідарність». Наразі ми її знаємо під назвою «Європейська солідарність».

Партія мала власний проект «Децентралізація», суть якого є в збільшенні влади на місцях задля запобігання «відкатам» та корупції. Сама політична сила описує цей процес наступним чином:

Основною територіальною одиницею стає громада. Громада має голову та виконком, який виконує всі функції з управління громадою. Села, які ввійшли до об'єднаної громади обирають старост, які входять до виконкому об'єднаної громади і виконують ті ж функції, які були в сільраді. Тобто за простою довідкою не потрібно їхати в новий центр громади – усе на місці вам зробить староста. На обласному та районному рівнях обиратимуть депутатів відповідних рад. Вже ради будуть обирати голів рад, які очолять виконкоми, замість рай- та обладміністрацій. Таким чином, обрані місцевими жителями люди будуть керувати областями [38].

Як бачимо, тут присутній конкретний опис нових структур, посад та їх функцій. Велась розробка щодо реалізації даного плану на законодавчому рівні. Отже, партія однозначно вела активну діяльність та розробляла цікаві ідеї щодо розвитку країни, які не залишалися виключно у вигляді красивих гасел с трибуни.

Варто зауважити, що програма доволі широка та торкається фактично всіх сфер суспільного та державного життя. В програмі чітко простежуються цінності та бажаний вектор розвитку. До прикладу, візьмемо частину пункту програми щодо енергетики:

Диверсифікація джерел постачання енергоносіїв та розвиток власного видобутку – це питання національної безпеки. Розробка та видобуток державою газу, вугілля, інших ресурсів має покриватися за рахунок коштів, отриманих від його продажу, та залучення інвестицій. Прозорість схем постачання енергоносіїв в Україну має відбуватися за допомогою енергетичної біржі. Розкриття змісту угод щодо постачання та транспортування природних ресурсів та їх економічно обґрунтоване ціноутворення обов'язкові [29, с. 18].

Тут наявна чітка ціль та деякі кроки щодо її досягнення, але, як і в попередніх партіях, відсутні будь-які дедлайни. Та й конкретики в економічному пункті, як на мене, могло бути й більше. Як і очікувалося, в програмі присутні й відверто популістичні пункти. Як, наприклад, пункт 6.2 про регіональне лідерство:

Україна визначає своєю амбіцією стати регіональним лідером на пострадянському просторі. Запоруку цього мають становити успішні реформи, ефективна стратегія національної безпеки, проактивна інформаційна політика [29, с. 24].

Регіональне лідерство — це, звичайно, добре. Але про які реформи говорить програма? В чому суть згаданої стратегії? Як буде вестися ця інформаційна політика? Питання цікаві, але, нажаль, без відповіді. І, що найголовніше, мені не вдалося знайти відповідь на головне питання щодо цього пункту: «А що для цього буде робити сама партія?». Нажаль, подібних пунктів в програмі більш ніж достатньо. Ситуація в «БПП «Солідарність» максимально схожа з її наступником «ЄС «Європейська солідарність». Зрозумілий та наявний загальний курс партії, проте активно використовуються технології популізму.

Емоційно забарвлених гасел чи розподілу населення в програмі мені знайти не вдалося. Її виклад доволі холодний та раціональний. Партія не надає оцінки політичним конкурентам.

Якщо проганяти партію через наші критерії визначення популізму, то отримаємо наступний результат:

1. У програмі багато гучних гарних популістичних гасел, але є й більш реальні та здійсненні пункти, хоч їх кількість та якість бажають бути кращими.
2. Через програму ми дійсно можемо зрозуміти орієнтацію партії та її головні цінності. Проте це є відносно поверхневим, якщо дивитися на ситуацію з позиції ідеалу.
3. Партія має позиції у всіх сферах суспільного життя, але інколи зміни, які вона пропонує задля вирішення наявних проблем, є нездійсненими, тобто популістичними.
4. Як і всіх розглянутих до цього партіях, програма даної також не має ні розрахунків, ні дедлайнів.
5. Партія «прокинулася» безпосередньо перед виборами.
6. Програма немає емоційного забарвлення, не займається розподілом населення та оцінкою політичних конкурентів.

Тож, якщо дивитися на наші критерії оцінювання, то ми, можливо, і не можемо назвати дану партію цілком популістичною, як от, наприклад, сьогодишню політичну силу «Голос», але й популізму в ній більш ніж достатньо. Варто визнати, що «БПП «Солідарність» явно використовувала популізм як політтехнологію у своїй програмі, де одночасно намагалася дати чіткі відповіді на чіткі запитання та розмиті обіцянки для менш вибагливих виборців. Чи можна назвати це гріхом? Скоріше ні, чим так. Адже, як ми вже встановили у теоретичній частині роботи, здобути політичну владу в нашій країні зовсім не використовуючи популізм як технологію є завданням близьким до невиконаного.

Програмні засади політичної партії «Об'єднання «Самопоміч»

Заснована партія була у 2012 році. Є пов'язаною з однойменною місцевою громадською організацією під проводом Андрія Садового. Проте не варто плутати діяльність ГО та політичної партії. Активна діяти як політична сила партія почала безпосередньо перед виборам. Але той факт, що політична партія, хоч і неформально, вийшла з громадської організації теоретично дає надію на якісний політичний продукт. Адже очікувано, що ми будемо мати справу з політично активними, небайдужими громадянами. В політології трансформація ГО в політичну партію є позитивним процесом.

Програма не є масштабною. Свою ідеологію партія програмно не визначає. Програма партії містить як і відверто популістичні так і більше реальні пункти. Наприклад, в питанні безпеки і оборони партія закликає до наступного:

«Відмову від позаблокового статусу України; Формування військового резерву шляхом створення системи військової підготовки» [34]. Питання загальної орієнтації визначено тільки заявою про позаблоковий статус України. А конкретний та здійснений пункт — створення військового резерву (можна зрозуміти, що мова йде про певний аналог сьогоdnішніх Сил територіальної оборони Збройних сил України). Але це лише невеликий відсоток програмної орієнтації партії з цього питання. В іншому партія пропонує популізм: «Ефективну взаємодію парламенту, Президента та уряду для формування нової воєнної доктрини; Виробництво та закупівлю сучасного озброєння. Ефективне управління ВПК; Створення системи проактивної державної інформаційної політики» [34]. Будь-яка конкретика в цих пунктах відсутня, роль партії в провадженні не є зрозумілою.

Економічний блок програми партії є найбільш масштабним, проте фактично він складається з доволі абстрактних обіцянок, багато з котрих потребують обґрунтування: «Формування економіки України як економіки знань:

Забезпечення доступної вартості фінансових ресурсів: Справжнє академічне та студентське самоврядування» [34] (постає питання чи має взагалі студентське та академічне врядування пряме відношення до економіки країни).

Інші блоки програми також складаються або з відвертих популістичних заяв, або з таких пунктів, логічність та доцільність котрих викликає питання.

Щодо емоційної забарвленості програми, цей показник є значним: «... аби українці не покидали Україну та свої родини у пошуках кращого життя ...; ... очищення держслужби від людей, які працюють на шкоду своїй державі; Перетворення міліції з карального органу на орган охорони публічного порядку та боротьби зі злочинністю; ...перетворить нас з «економічної колонії» на державу з високотехнологічною економікою» [34] тощо (зазначений перелік не є вичерпним).

У висновку:

1. Програма складається з популістичних гасел. Є відносно компактною за масштабом.
2. Програма не відображає конкретну орієнтацію та цінності партії. Деякі її пункти не є логічними.
3. Позиції партії щодо сфер суспільного життя як така відсутня (програма начебто намагається вгодити всім, подібний механізм вже неодноразово зустрічався в рамках аналізу).
4. Розрахунки та дедлайни в програмі відсутні.
5. Діяльність партії почалася перед виборами (діяльність однойменної ГО не береться до розрахунку, адже вона не мала всеукраїнського характеру)
6. Програма доволі сильно емоційно забарвлена. Присутній розподіл населення.

Тож, політичну партію «Об'єднання самопоміч» цілком можна вважати популістичною.

Програмні засади політичної партії «Опозиційний блок»

Загалом, аналіз цієї партії можна ототожнити з аналізом політичної партії «Опозиційна платформа «За життя». Партія була заснована у 2014 році. Але не варто її оцінювати як нову політично силу. Вона радше була ребрендингом «Партії регіонів». Варто зробити ремарку, що загальні цінності та орієнтацію партія не змінювала ні в 8-му, ні в 9-му скликанні ВРУ. З 2022 року ця політична сила є забороненою.

Програмні засади політичної партії «Радикальна партія Олега Ляшка»

Партія була створена у 2010 році. З цього часу вона брала участь у всіх парламентських та місцевих виборах. До аналізу буде взята та програма партії, з котрою вона балотувалася у ВРУ 8-го скликання.

На програмному рівні партія визначає себе як персональну. Що і не є гріхом, адже навіть назва партії говорить про те, що це політична сила конкретної людини, створена задля реалізації її бачення політичної системи країни. Проте самий початок програми вже виглядає як популістичні гасла, котрі радше доцільно виголошувати з трибуни: «...Я написав цю програму зі слів шахтаря з Павлограда, фермера з Харківщини, лікаря з Чернігова та виховательки з Черкас... Занурювався під землю в шахту, щоб дізнатися справжню ціну вугілля. Ходив босоніж по селу, щоб не втратити зв'язок з рідною землею. Пропах фермою, щоб не забути смак справжнього молока та ще більше цінувати працю доярок... Сьогодні можу впевнено говорити: я знаю, чим живе кожен українець. Відірвані від народу політики обіцяють журавля в небі – а люди хочуть мати хоча б синицю в руці...» [36].

Подальший текст програми взагалі занурює країну в якусь антиутопію, де: «... зроблю так, щоб у кожного українця був повний холодильник, в якому м'ясо водиться щодня, а не лише на свята. Щоб бабуся не обирала – поїсти їй, полікуватися чи заплатити за комуналку. Щоб батьки не відмовлялися від дітей,

бо їх нічим годувати» [36]. Чи варто казати, що подібний початок не дуже схожий на позицію серйозної та сталої політичної сили?

Звичайно, всі ці гасла мають підстави та озвучені проблеми реально мають місце в суспільстві, проте, як мені здається, не в настільки перебільшеній формі. Принаймні мені не помічалося, що м'ясо — це недосяжна розкіш для більшості українців, а голод досяг таких масштабів, що батьки відмовляються від своїх дітей через неспроможність їх прогодувати. Проте, щоб не бути голослівним та не зарахувати партію до популістів виключно на онові цих гасел, варто подивитися на решту програми за вже сформованою методикою.

Свою ідеологію партія не визначає програмно, але описує свої пріоритети:

«Мета Радикальної партії - створення суспільства рівних можливостей та загального добробуту. Для цього нам потрібно найперше - перемога у війні. Ми поміняємо владу і створимо умови для відродження економіки та промисловості. Нова матеріально-технічна база допоможе нам народити незалежну та сильну Україну» [36].

Діяльність в сфері оборони партія описує як таку:

«Створимо потенційні партизанські загони і підготуємо цивільне населення до оборони великих міст. Влада запрацює для фронту, генеральські посади займуть бойові офіцери. Пораненим та їх сім'ям держава забезпечить соціальний захист».

«Ми зробимо можливим повернення ядерного статусу Україні» [36].

Програма обмежується виключно подібними гаслами. Жодного конкретного плану немає.

Але варто визнати, що, наприклад, економічний блок програми хоч і також переважно створений із гучних гасел, але все ж має більш-менш конкретні пункти, наприклад:

«Допоможемо українському виробнику, роботодавцю, платнику податків. Кредити на розвиток під 5% на 10 років».

«Введемо кризовий податок для олігархів, який наповнить бюджет та зупинить інфляцію. Анулюємо в односторонньому порядку усі борги перед Росією - як відповідь на агресію. Будемо вимагати списання 75 % зовнішніх міжнародних кредитів, бо гроші у борг брали чиновники – казнокради» [36].

Але навіть такі, здавалося б відносно конкретні пункти, можна віднести до популістичних заяв. Адже коли ми кажемо про податкові реформи чи списання міжнародного боргу — це складні речі. Фрази «Я зроблю» тут замало, автоматично виникає питання «Як?». На нього партія відповіді не надає.

Вся програма доволі вдало маніпулює соціальними міфами, станом поваги чи зневаги то певної категорії населення, штучними проблемами тощо. Загалом, програма доволі вдало формує певний образ месії в обличчі Олега Ляшка.

Програма партії дуже насичена емоційними заявами та розподілом населення: «Одні й ті самі персонажі міняються між собою вже майже 30 років, мов засмальцьована колода карт; Корінь всіх наших бід – бідність; Справедливість – це коли доярки та свинарки отримують пенсію більшу, ніж у прокурорів, бо перші все життя важко пахали (пряма цитата з програми), а другі сиділи в теплих кріслах» [36].

Роблячи аналіз на предмет популізму отримаємо:

1. У більшості своїй програма створена із гасел популізму. Конкретики не вистачає.
2. Орієнтація та цінності партії зрозуміли, але вони радше зводяться до популізму (обрання найбільш ліквідної соціальної верстви населення та їх проблем).

3. Позиції партії у сферах суспільного життя є популістичними (вирішимо всі проблеми, знищимо все погане і так далі).
4. Дедлайни та розрахунки в програмі відсутні.
5. Партія має історію діяльності, але це радше не історія сталої політичної сили, а історія популізму.
6. Програма дуже насичена емоційними гаслами. В очі кидається значущий розподіл населення на «поганих» та «хороших».

Тож, хоч «Радикальна партія Олега Ляшка» і має певну історію та більш пророблену програму, чим деякі з вже розглянутих партій, але все ж «Радикальну партію Олега Ляшка» можна віднести до стабільних популістів, риторика котрих буде змінюватися в залежності від умов часу.

Більше того, у рамках аналізу політична партія «Радикальна партія Олега Ляшка» — це мало не ідеальний приклад популізму. Адже якщо інші політичні сили хоч намагаються симулювати ідейність та здійсненність програм, то в цій партії все максимально на долоні.

Програмні засади політичної партії «ВО «Батьківщина» (8-ме скликання ВРУ)

Історія партії вже аналізувалася в попередньому розділі, тому наразі я вважаю доцільним лише порівняти програми «ВО «Батьківщини», з якими вона балотувалася в ВРУ 9-го та 8-го скликань, аби надати відповідь на питання: «Чи була партія стабільно популістичною в обох скликаннях, тільки змінюючи риторiku під умови часу? Або ж в її діяльності відбулася певна трансформація?».

Програма партії починається доволі розлогим військовим блоком.

Вже класичною для популістів є наступна схема: партія активно говорить про міцну та сильну армію тут і зараз, вступ до НАТО та максимально швидке закінчення війни: «Негайне багатократне посилення оборони України з метою

досягнення повної перемоги над окупантами та вигнання їх з території нашої держави; Рішуча протидія міжнародній агресії в міжнародних організаціях і судах; негайний вступ України до НАТО» [30].

Як і загальний план, так і розпис його конкретних пунктів виглядають популістично. Наприклад, партія критикує Мінські протоколи та Мирний План Петра Порошенка і пропонує наступну альтернативу: «Україна мусить сісти за стіл переговорів ... в колі високих представників Сполучених Штатів та Європейського Союзу, які будуть на нашому боці розмовляти з Росією з позиції сили» [30]. Яким чином рядова українська політична партія змусить представників заходу розмовляти з Росією з позиції сили, якщо це по сьогоднішній день не вдалося зробити ні Президентам, ні партійним коаліціям, ні міжнародній спільноті не є зрозумілим. Загалом, в військовому блоці програми чітко кидається в очі наступна механіка: активна критика чинного стану речей, влади та її рішень — пропонування начебто максимально ефективної, проте відверто популістичної альтернативи (подібна механіка використовується політичною партією і в інших блоках програми).

В питаннях економіки позиція партії також у більшій мірі походить на популізм:

«... ми прагнемо повністю перезавантажити стосунки між державою та малим і середнім бізнесом використовуючи кращі напрацювання і досвід грузинських реформ і цій сфері» [30]. Перелік кращих напрацювань та конкретних реформ Грузії, котрі партія вважає доцільним адаптувати під українські реалії, відсутній. Загалом прикладів популізму достатньо: «... радикальне скорочення кількості контролюючих органів, дозволів і ліцензій; ... для того, щоб започаткувати бізнес в Україні, достатньо буде лише повідомити контролюючі органи» [30].

Проте присутні в економічній частині програми й більш конкретні та потенційно вимірюванні позиції: «... зменшення соціального внеску до 15% ...»,

ліквідація податкової міліції та податкова амністія, створення інституту бізнес-омбудсмена, реформа місцевого самоврядування (ліквідація районних та обласних державних адміністрацій і, як альтернатива, розширення повноважень обласних та районних рад), земельна реформа. Звичайно, деякі з цих позицій потребують додаткової аргументації від партії, але загальний курс є зрозумілим.

Якщо казати про орієнтацію партії та позиції у сферах суспільного життя, то вони є, але, як правило, стосуються виключно популярних в суспільстві питань. Наприклад, партія має позиції щодо ринку землі та питанні української мови. Але в соціальній політиці партійна програма намагається вгодити всім. Хоча, на відміну від популістів, реальні політичні сили, як правило, виставляють пріоритетність в цьому питанні чітко розуміючи, що задовільнити запити кожної соціальної групи не є можливо.

Дедлайни та розрахунки в програмі відсутні.

Програма є надзвичайно емоційно насиченою: «Не назвавши речі своїми іменами; не за це гинули наші героїчні військові; не маємо права здаватися; необхідно негайно ...» [30]. Мало не кожен пункт програми має емоційний окрас.

Непоодинокі випадки й розподілу та критики: «Саботаж влади; поміняти слабких та некомпетентних генералів; ставленики Януковича ...» [30]. У порівнянні з іншими політичними силами в даній програмі емоційність кидається у вічі мало як не основний механізм її написання, що є однією з ознак популістичної політичної сили.

У висновку:

1. У більшості своїй програма створена із гасел популізму. Конкретика хоч і є, проте аргументації не вистачає.
2. Орієнтація та цінності партії зрозуміли, але вони радше зводяться до популізму (намагання вгодити якщо не всім, то переважній більшості).

3. Позиції партії у сферах суспільного життя є, але вони стосуються виключно найбільш популярних та наболілих питань.
4. Дедлайни та розрахунки в програмі відсутні.
5. Партія має історію діяльності, але як вже дозволяє сказати проведений аналіз — це ймовірніше за все історія змін популістичної риторики під умови часу.
6. Програма дуже насичена емоційними гаслами. Наявний розподіл населення.

Тож, що «ВО «Батьківщина» часів 9-го скликання ВРУ, що «ВО «Батьківщина» 8-го скликання ВРУ — популістична політична партія.

Поширеність популізму у ВРУ 8-го скликання

Якщо загалом порівнювати Верховну Раду 8-го скликання з Верховною радою 9-го скликання, то ми побачимо дуже схожу ситуацію. Фаворитом симпатій народу стала цілком популістична партія «Народний фронт». Причини цього схожі з тим, що ми маємо у сьогоднішні. Чим жила країна у 2014 році? Закінчення революції, анексія територій та початок війни. Часи, відверто кажучи, не самі й прості. І логічним є той факт, що люди бажали бачити при владі сильну та рішучу політичну силу, котра зможе це змінити. «Народний фронт», на перший погляд, був саме нею. Красиві обіцянки про сильну армію, швидке повернення територіальної цілісності, ефективну післявоєнну відбудову — все це було у мріях пересічних українців. Звичайно, що як і 2019 році ніхто й не замислювався про те, як ці обіцянки будуть впроваджуватися в життя. Тож, часи йдуть, а формула політичного успіху не змінюється. Беремо наболілі проблеми, красиво обіцяємо все це вирішити — і ось наша партія вже в ВРУ.

А хто йде за партією популістів? Як і очікувалося, це буде та партія («Блок Петра Порошенка»), яка місцями використовує популізм як необхідність, але й при цьому за її спиною є реальна діяльність та плани щодо покращення ситуації.

А використання популізму, знову ж таки, є швидше необхідністю чим гріхом. Що у ВРУ 9-го скликання, що у ВРУ 8-го скликання немає жодної політичної партії без ознак популізму.

Третя за популярністю партія «Об'єднання самопоміч» є популістичною. «Опозиційний блок» хоч і не можна віднести до популістів, але позитивної статистики він не створює. «Радикальна партія Олега Ляшка» та «ВО «Батьківщина» згідно аналізу зайняли місця в лавах популістів.

Як бачимо, ситуація з парламентами 2019 та 2014 років на диво схожі. Тяжкі для країни часи, популісти, вдало граючи на цьому, займають владу, інші політичні сили, з реальними цілями, отримують наступні переможні місця. Тож, якщо порівнювати стан популізму в 2014 році та в 2019 році, то все лякаючи схоже. Є нездійснені наболілі запити населення та політична партія, яка обіцяє допомогти всім без виключення та за один термін вивести країну мало не до рівня Великої Сімки. Я маю здогадку, що якби ми взяли до розгляду ВРУ 7-го скликання, то й там суть формування нової влади пересікалася б з сьогоденням.

Чотири з шести політичних партій у ВРУ 8-го скликання є популістичними (66,6%). Проте жодна з представлених партій не позбавлена ознак популізму.

РОЗДІЛ 4. ПРОЯВИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЯХ У СКЛАДІ ВРУ 9-ГО СКЛИКАННЯ

Тема антикорупційної діяльності політичних партій взагалі є доволі складною. І це саме те поле, де не вийде сформувати позицію через механізм демагогії (як, наприклад, в питанні соціальної орієнтації політичної партії). Очікувано, що всі розглянуті партії будуть мати антикорупційну позицію (навіть чи хтось зазначить в програмі обернене). Але питання тут постає саме в чіткості цієї позиції.

Повертаючись до ознак популізму, тема антикорупції буде аналізуватися за аналогічним принципом. Адже є величезна різниця між партійними позиціями на подоби: «Наша партія рішуче засуджує корупцію» та «Члени нашої партії розробили законодавчу базу для створення чи змінення певної антикорупційної установи».

До аналізу будуть взяті всі розглянуті раніше політичні партії. Додатково буде звертатися увага й на корупційні прояви в самих партіях. Звичайно, це не є ідеальний механізм, адже більшість корупційних схем, очікувано, залишаються в тіні та не відомі громадськості. Але все ж таки деякі з них набули розголосу. І тут цікаво звернути увагу на реакцію партії щодо корупційності її членів. Адже, як на мене, це можна використовувати в якості певного лакмусового папірця на відповідність політичної партії своїй антикорупційній позиції.

Також варто поглянути на фінансову звітність партії. Навіщо? Корупція під час фінансування політичних партій виникає, коли партії, приймають кошти від бізнесменів, які навмисно підтримують партії як спосіб забезпечення прибуткових договорів з державою, або, можливо, ще гірше, для запевнення, що держава «закриє» очі на їх незаконні діяння. В обмін на інвестовані кошти, депутати приймають політичні рішення на основі приватних інтересів, а не загального блага [9]. Тож «мутна» фінансова звітність — це та ознака, котра в

певній мірі дає право сказати, що корупція в партії — це не епізодичні випадки завдяки діяльності конкретних осіб, а певна норма діяльності цієї політичної сили.

Такий аналіз допоможе перевірити гіпотезу «Популістичні політичні партії є більш корумповані ніж ідеологічні».

Прояви корупції в політичній партії «Слуга народу»

На програмному рівні політична партія планує свою антикорупційну діяльність наступним чином:

«Переведемо максимально можливу кількість державних послуг в онлайн. Здійснимо радикальне очищення та перезавантаження прокуратури. Забезпечимо реальну незалежність антикорупційних органів, неефективні чи скомпрометовані органи – перезапустимо. Впровадимо обов’язкову конфіскацію майна корупціонерів. Запровадимо систему грошової винагороди для громадян за виявлення корупції. Позбавимо СБУ, ГПУ та Нацполіцію неприбуткових їм функцій ущемлення бізнесу» [6].

Як і сама програма загалом, антикорупційний блок є лише гаслами популізму. В ньому відсутні будь-які конкретні дії партії. Додатково кидається в очі його емоційна забарвленість.

Політична партія є відносно новою, але за своє перше скликання вже мала декілька корупційних скандалів на різних рівнях. Ряд з них опубліковано «Українською правдою» в аналізі Вадима Валько.

Звичайно, це ще не є доказом загальної корумпованості політичної партії. Адже масова політична партія ніяк не може перевірити на доброчесність кожного свого члена. Та й навряд чи в Україні знайдеться хоч одна відносно популярна політична сила, котра жодного разу не фігурувала в якійсь корупційній схемі. Питання тут ставиться виключно щодо реакції політичної

партії на причетність своїх членів до корупції. І на основі цього вже можна зробити висновок щодо того, чи є ціла політична партія складовою корупційної схеми, чи все ж корупція і її лавах — одиничні випадки, відповідальність за котрі лежить виключно на конкретних особах.

Вадим Валько зафіксував дванадцять, з його точки зору найгучніших, корупційних скандалів пов'язаних зі «Слугою народу». Варто поглянути на те, чим завершилися ці історії. До аналізу будуть взяті лише ті випадки, де фігурантами є саме офіційні члени політичної партії «Слуга народу», адже саме в таких випадках партія буде мати прямі повноваження на введення санкцій щодо цих осіб. Брати до розгляду випадки, де фігурують державні службовці, що неформально пов'язані з партією, чи помічники депутатів від партії у рамках дослідження я не бачу сенсу саме через питання повноважень щодо карі з боку політичної партії.

- «Плюшки» нардепа Юрченка.

На початку вересня 2020 року детективи НАБУ повідомили про викриття нардепа від "Слуги народу" Олександра Юрченка, який нібито вимагав 13 тисяч доларів за внесення потрібних правок до законопроекту [11].

Варто зауважити, що «Плюшки» — це далеко не єдиний корупційний скандал пов'язаний з Олександром Юрченко.

Одночасно з тим ще у 2020 році його було виключено з фракції «Слуга народу», тож звинуватити партію у «кришуванні» маргінала та корупціонера не є можливим.

- 150 тисяч бонусів від нардепа Трухіна.

На початку лютого видання «Українська правда» опублікувало розслідування щодо обставин ДТП за участю народного депутата зі «Слуги народу» Олександра Трухіна.

На оприлюдненому відео з нагрудних камер патрульних, які прибули на місце пригоди, нардеп пропонує поліцейському 150 тисяч у якості бонусу: «Я на всякий случай сгружу вам 150. Оставьте себе просто как бонус».

На зауваження патрульного про те, що усі слова нардепа фіксує відеокамера, Трухін відповів: «150 вот — это конфет, шоколадок, б***ь, печенек, всего, б***ь» [11].

Після цього інциденту Народного депутата було виключено з партії «Слуга народу» та відкрито кримінальне провадження. Але цікавий наступний момент: ДТП за участю депутата сталося ще у 2021 році, а саме 23 серпня. Публікації в ЗМІ щодо цього інциденту мали тенденцію видалятися: «Близько 30 українських медіа видалили на своїх ресурсах повідомлення про дорожньо-транспортну аварію з участю народного депутата від «Слуги народу» Олександра Трухіна» [41]. Є інформація, що ці видалення відбувалися завдяки корупції. Лише 2 лютого 2022 року Трухіна було виключено з лав «Слуги народу». Ці обставини дають підстави для висновку, що виключення Трухіна — це не реалізація чіткої партійної політики, а радше відповідь партії на суспільний запит. Можна здогадатися, що ситуація створила наступні умови: виключити депутата з партії стало дешевше ніж його утримувати.

- Півмільйона «тугриків» нардепа Кузьмініх.

Наприкінці січня (28 січня 2022 року) детективи НАБУ спільно зі слідчими ДБР викрили нардепа Сергія Кузьмініх із партії «Слуга народу» на можливому отриманні 558 тис грн хабаря [11]. 3 лютого 2022 року НАБУ оголосило Кузьмініх в розшук. У подальшому НАЗК повідомляло про потенційний конфлікт інтересів у цієї особи.

Партія ніяк не реагувала та не реагує (станом на 2023 рік) на вище зазначений приклад. Ні засуджуючих заяв, ні фактичних дій (виключення з партії, допомога слідству) зроблено не було.

- «Авгієві стайні» депутата Київради Трубіцина.

9 лютого 2022 року НАБУ затримало депутата Київської міської ради від «Слуги народу» Владислава Трубіцина на хабарі у 1,26 млн грн. [11]. Це не єдиний корупційний скандал за участю цієї особи. Олена Шуляк розпочала процедуру скликання позачергової конференції Київської міської організації партії для розгляду інциденту та можливих санкцій стосовно Трубіцина [48]. Інформація щодо результатів цієї конференції у відкритому доступі відсутня.

22 лютого 2022 року Трубіцин призупинив своє членство в партії «Слуга народу» за власною заявою. 25 травня 2023 року з'явилася інформація про виключення Трубіцина з фракції «Слуга народу».

- Блокування справи нардепа Халімона.

Наприкінці вересня 2020 року журналісти програми «Схеми» оприлюднили матеріал під назвою «Берегиня недоторканих?», в якому йшлося про те, як Генеральний прокурор Ірина Венедіктова заблокувала розслідування проти депутата від «Слуги народу» Павла Халімона. [11] Це не єдиний корупційний скандал цієї особи.

Кримінальне провадження за незаконне збагачення щодо депутата було відкрите лише 18 лютого 2023 року і то з іншого корупційного правопорушення (меншої вартості).

Ніякої реакції щодо причетності Павла Халімова до корупції партія «Слуга народу» не вказувала.

- 40 тисяч доларів депутату за нереалізацію погроз.

У квітні 2021 року СБУ затримала на ймовірному вимаганні 40 тисяч доларів депутата Бориспільської райради від «Слуги народу» Юрія Будюка. Він нібито погрожував позбавити нотаріуса Олену Сазонову свідоцтва і посприяти

виключенню її з Єдиного реєстру нотаріусів через штучні звинувачення у недоброчесності [11].

Публічної реакції на цю подію від «Слуги народу» не було.

- Мільйонний хабар у Харківській облраді.

У серпні 2021 року детективи повідомили про підозру голові Харківської обласної ради Артуру Товмасяну, який на той час представляв місцеву фракцію «Слуги народу» [11].

18 серпня 2021 року Артур Товмасян подав заяву про звільнення. Його було вилучено зі складу партії «Слуга народу». Вилучення з партії відбувалося достатньо «тихенько». Тобто ніяких засуджуючих заяв та попереджень для інших корупціонерів партія не робила.

Вище зазначений далеко не повний перелік корупційних злочинів за участю депутатів від «Слуги народу». За даними руху «ЧЕСНО» 38 з 226 (14,3%) депутатів ВР від партії є фігурантами антикорупційних розслідувань [20].

Як правило, оцінка проявів корупції в партії якщо й була, то не від її представників, а безпосередньо від Володимира Зеленського. Саме партійні функціонери доволі скупі на такі кроки.

Важливий ще наступний момент, у партій відсутні фінансові звіти після 2020 року. І навіть ті, що були опубліковані виглядають доволі підозріло. Що мається на увазі? На сайті партії опубліковані фінансові звіти як по обласним організаціям, так і по партії загалом, що є доволі похвально. Але якщо в них заглибитися, то виявиться, що, наприклад, сумська обласна організація партії за весь 2020 рік мала наступну фінансову активність:

- Зобов'язання по печатці на 500 грн.
- Зобов'язання з орендної плати на 2333,33 грн.

І це все. В іншому це, в прямому сенсі слова, пустий бланк. В інших обласних організаціях ситуація не набагато краща. В переважній більшості обласних організацій публікуються тільки видатки на печатку та орендну плату. На Харківщині були опубліковані видатки на політичну агітацію, але інформації про доходи та майно партійного осередку годі і шукати. І до того ж виникають питання щодо сум, вказаних в звітах. Наприклад, видатки на оренду приміщення в Чернігові у партії становили 1206 грн. Звичайно, можна сказати, що у 2020 році були інші ціни і Чернігів — це в цілому не дороге місто, але ж не на стільки. Виготовлення печатки в цьому самому місці коштувало 441 гривню. То що ж виходить? Або це дуже дороговартісна печатка, або партія знайшла дуже «вигідні» умови оренди приміщення.

Рух «Чесно» знайшов у фінансовій активності партії наступні неприємні ознаки: фіктивні пожертви та тіньові витрати [20].

Тобто, наразі ми маємо наступну ситуацію:

- Політична партія «Слуга народу» не має чіткої програмної позиції щодо антикорупційної політики.
- Реакція партії на прояви корупції у власних лавах бажає бути кращою. Далеко не завжди причетні до корупції партійці піддаються санкціям саме з боку самої партії.
- Фінансові звіти партії не відповідають здоровому глузду.

Подібні дані дають підстави вважати, що партія створювалася та приводилася до влади як корупційний інструмент (або стала таким в процесі діяльності). Адже ми маємо ситуацію, коли політична партія фактично не веде антикорупційної діяльності. Ймовірність того, що така політика — результат недбальства чи інших пріоритетів, будемо відверті, доволі низька. Проте такий стан речей, звісно, не виключає наявності в партії гідних функціонерів, котрі прийшли до влади заради позитивних змін.

Прояви корупції в політичній партії «Опозиційна платформа — за життя»

Аналіз «Опозиційної платформи — за життя» на предмет корупції є недоречним в рамках роботи. Поясню чому. В рамках дослідження існує гіпотеза про те, що популістичні політичні партії створюються та приводяться до влади заради корупції. «ОПЗЖ» в рамках аналізу не була визнана популістичною. І як вже відомо з позиції сьогодення, ця партія — це радше історія про механізм політичного впливу на Україну зі сторони країни ворога Російської Федерації. Відповідно, ця партія навряд чи апріорі створювалася задля корупції, навіть якщо вона й мала місце в її діяльності. У неї була інша, більш глобальна мета — представництво політичних інтересів Російської Федерації у законодавчій владі України. Звичайно, все вищезазначене буде стосуватися й «Опозиційного блоку».

Прояви корупції в політичній партії «ВО «Батьківщина» (9-те скликання ВРУ)

На диво в своїй програмі (2019 року) партія не чіпає питання корупції від слова зовсім. Лише у статуті партії є загальні положення про те, що член партії має втілювати загальносуспільні норми моралі, що, у певній мірі, можна ототожнити з «не брати хабарів».

На офіційному сайті партії є розділ щодо корупції. Там партія публікує новини щодо виявлення та здогадок щодо корупції в інших політичних силах. Новини є доволі емоційно насиченими, легко можна знайти наступні вирази: «Монобільшість зухвало прописує корупційні схеми у кожному своєму законі; «Батьківщина» має спосіб зупинити корупцію та грабунок людей; Провал вакцинації та «тарифний» грабіж – наслідки корупції та некомпетентності влади» тощо. Цей факт наштовхує на думку, що дана сторінка сайту — це не стільки об'єктивний та ґрунтовний огляд політичної ситуації в країні з фокусом на

корупцію, скільки один з механізмів популістичної політичної агітації, котрий працює за принципом: «Всі навколо погані, всі крадуть, тільки ми святі».

Якщо казати про корупцію в самій партії, то першою спадає на думку вже доволі стара та популярна історія з пожертвами: «Спонсори дали «Батьківщині» 7,5 млн грн. Майже всі живуть на Київщині. Гроші перераховували часто в один день та однаковими сумами. Кошти нібито надавали безробітні, пенсіонери, медики, освітяни...» [13]. Перевірені рухом «ЧЕСНО» меценати, як виявилось, нічого не знали про своє фінансування партії. До речі рух «ЧЕСНО» — не єдині хто звертав увагу на фінансування «ВО «Батьківщина». Це також, наприклад, робили «ANTI-CORRUPTION WALKS KYIV».

Якщо казати про корупцію саме серед членів партії, то згідно аналітики руху «ЧЕСНО» 10 з 26 (38.5%) депутатів ВРУ 9-го скликання від «ВО «Батьківщина» є фігурантами антикорупційних розслідувань [14]. Позитивна реакція партії на ці випадки відсутня. І це при тому, що в деяких випадках особи фігурували в ряді журналістських розслідувань за різні часи (що говорить про стабільну корумпованість депутата) та мали кримінальне провадження вже будучи представниками «ВО «Батьківщина». Приклад: Дубіль Валерій Олександрович.

То про що ж можна сказати на основі вже встановленого?

- «ВО «Батьківщина» у програмі 2019 року від слова зовсім немає антикорупційної позиції.
- Партія не реагувала на прояви корупції у своїх лавах.
- Фінансова активність партії неодноразово викликала питання як і в журналістів, так і у владних органів. Причому чинна фінансова активність дає підстави вважати, що партія отримує гроші саме від «зацікавлених» осіб.

Враховуючи це, ми маємо підстави вважати політичну партію «ВО «Батьківщина» 9-го скликання ВРУ корупційною політичною силою.

Прояви корупції в політичній партії «Європейська солідарність»

На програмному рівні партія має наступні позиції щодо корупції. Вона відносить до своїх заслуг створення таких антикорупційних органів як: НАЗК, НАБУ, САП, ВАСУ. ДБР. Також механізм проведення державних закупівель через «ProZorro» партія також чомусь відносить до наслідків своєї діяльності. Плани щодо боротьби з корупцією на перспективу виглядають виключно популістичними.

Пункти партійної програми з цього питання доволі загальні: «Створена в Україні система спеціально уповноважених антикорупційних органів має розпочати повноцінну, ефективну роботу після повного перезапуску судової та правоохоронної системи; Впровадження моніторингу діяльності чиновників є елементом постійного контролю над ними; Доходи та витрати чиновників мають бути публічним» [32. с. 15].

З фінансовою звітністю у партії все відносно добре. На сайті публікуються звіти за усі роки як по партії загалом, так і по місцевих організаціях. Самі звіти на перший погляд не викликають підозр.

Важлива ремарка: я не кажу, що кожна гривня, зазначена у звітах «ЄС. Європейська солідарність» (і подальших партій) відповідає дійсності. Ґрунтовний аналіз фінансової звітності політичних партій — це радше тема окремого дослідження та сфера роботи антикорупційних органів. Мої слова «звіти на перший погляд не викликають підозр» прошу розуміти як: партія не публікує пусті бланки. У цифри, що в них зазначені, можна повірити. Тобто фінансовий звіт не говорить про те, що обласна організація партії цілий рік працює за 1000 грн.

Якщо казати про корупцію серед членів партії, то більшість знайденої мною інформації радше можна віднести до слухів та домислів, котрі не оминають жодну партію. Фактичними є наступні приклади:

Національне антикорупційне бюро (НАБУ) повідомило про підозру народному депутатові від «Європейської солідарності» Артуру Герасимову за недекларування нерухомості в Іспанії [10]. Сам депутат відхилив звинувачення в доволі грубій та не етичній формі. Реакція партії на цю ситуацію на час написання роботи відсутня. Але, звичайно, сказати про корупційність партії на основі цієї історії не можна. Адже вона має одиничний характер. І недекларування — це ще не доказ отримання чи пропозиції хабаря.

Одночасно з тим громадський рух «ЧЕСНО» опублікував інформацію про те, що 6 з 26 (23,1%) депутатів Верховної Ради України від політичної партії «ЄС «Європейська солідарність» є фігурантами антикорупційних розслідувань [15]. Проте тільки двоє з цих шести осіб є рядовими депутатами від партії (принаймні офіційно). Решта — члени центральної та політичної рад партії.

Та не зважаючи на партійну роль корупціонерів, так чи інакше, виключень чи будь-яких інших санкцій щодо цих осіб партія не застосовувала (принаймні публічно).

Отже, отримуємо наступну інформацію:

- Антикорупційна програма партії є доволі загальною та поверхневою. Вона більше відображає загальнодержавний курс, чим чітку партійну позицію.
- Партія не реагувала на прояви корупції в своїх лавах (проте цих проявів було значно менше ніж в конкурентів).
- Фінансова активність партії не викликає питань.

Тож назвати політичну партію «ЄС. Європейська солідарність» такою, що створювалася заради корупції не є можливим, проте одночасно з тим є підстави вважати, що певні особи використовують цю партію в якості прибуткової організації.

Прояви корупції в політичній партії «Голос»

На програмному рівні позиція щодо корупції у «Голосу» є популістичною:

«Людей, які вчиняють великі злочини та обкрадають країну, в Україні не карають. Навпаки, вони почуваються в безпеці й можуть сміятися нам в обличчя. Але все це має змінитися.», «Ми гарантуємо невідворотність покарання для замовників і організаторів терору проти активістів, які викривають корупцію...», «Ми доб'ємось, щоб вироки Антикорупційного суду по топ-корупціонерах запрацювали якнайшвидше і щоб він залишався незалежним від будь-якого політичного впливу й тиску» [31].

У своєму «національному плані» партійної діяльності на 2021 рік партія торкається питання корупції одним пунктом стратегічних цілей: «Ми доведемо судову реформу до кінця. Адже без чесних судів в нас не буде розвиватися економіка...» [26], та одним пунктом тактичних завдань: «Антикорупційні органи мають робити свою роботу, а не боротися за незалежність від влади. Ми не допустимо згортання антикорупційної реформи» [26]. Тобто уваги корупції було приділено небагато. При цьому партія сама собі суперечить, адже в стратегічних цілях мова йде виключно про подолання корупції в судах задля приведення інвестицій, а от вже в тактичних завданнях мова йде про антикорупційну реформу та діяльність антикорупційних органів загалом. Та чи не має тактика бути наслідком стратегії?

Якщо казати про фінансову звітність партії, то раніше вона вже мала з цим проблеми. НАЗК отримало звернення від народного депутата від фракції «Голос». У листі депутат свідчить про начебто наявність у Голови НАЗК конфлікту інтересів у зв'язку з представленням у Верховній Раді правок Президента України до законопроекту № 5253–1, який покликаний відновити звітування партій... Водночас це звернення та відповідна публічна заява «Голосу» можуть свідчити про намагання фракції дискредитувати законопроект

№ 5253–1 та зірвати відновлення звітування партій. Адже раніше НАЗК знайшло суттєві порушення у звіті «Голосу» та припинило його державне фінансування, як і у випадку двох інших парламентських партій. Отже, подання подальших звітів і їхня перевірка НАЗК можуть здаватися окремим членам фракції «Голос» ризикованими [25].

До речі, партія «Голос» не єдина, хто був проти цього законопроекту та мав проблеми зі звітами по фінансуванню. Після виявлення порушень у звітах НАЗК призупиняло фінансування трьом парламентським партіям — «ВО «Батьківщина», «Слуга народу» та «Голос». Партії «Батьківщина» та «Слуга народу» подали до НАЗК виправлені звіти, на підставі котрих їх фінансування було відновлено. Партія «Голос» єдина відмовилася подавати виправлений звіт, як цього вимагає закон [24].

Це не єдиний корупційний скандал, що стосується партії. Якщо звернутися до офіційних даних ДБР, побачимо:

Слідчі Державного бюро розслідувань розслідують кримінальне провадження за фактом можливої розтрата бюджетних коштів керівництвом політичної партії «Голос» на загальну суму понад 1 мільйон гривень [47]. Можна знайти непідтверджену інформацію від члену партії Юрчишина про те, що ці розтрата — це «відмивання» коштів. Одностайно звинуватити партію в цьому неможливо, адже єдиний доказ на сьогоднішній день — це інтерв'ю окремої особи. Проте в це можна й повірити, адже ми маємо абсолютно популістичну партію, агітація котрої базувалася на медійних особах, що в певній мірі гарантувало мінімальний «захід» у ВРУ. І виникає питання навіщо? Що є логічно зрозумілим, створювати та приводити партію до влади виключно заради влади в демократичній країні навряд чи хтось стане.

Інформація про корупційні скандали саме серед членів партії відсутня.

У висновку:

- Антикорупційна програма партії є популістичною.
- Підтвердженні випадки корупції саме в лавах партії відсутні.
- Партія має дуже «мутну» фінансову активність.

Враховуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що політична партія «Голос» створювалася та приводилася до влади як прибуткова організація.

Залежність між популізмом та проявами корупції в політичних партіях ВРУ 9-го скликання

В цілому ситуація наступна: що популістичні, що ідейні політичні партії не мають чітких програмних засад боротьби з корупцією. Їх програмні тексти з цього питання є доволі поверхневими та загальними.

Проте випадків корупційних правопорушень та злочинів серед популістичних політичних партій значно більше. Наявні приклади як злочинів, вчинених окремими членами партій, на котрі партії зачиняли очі. Так і злочинів, що стосуються всієї партії в цілому.

Все це приводить до сумних висновків. Адже станом на рік формування ВРУ 9-го скликання (2019 рік) вже працювало чимало антикорупційних органів, влада начебто мала бути очищена від корупціонерів часів Віктора Януковича та «Партії регіонів», існувала та працювала система фінансового контролю партій, країна побачила чимало антикорупційних реформ в різних сферах та й загальний рівень толерування корупції населенням явно значно зменшився у порівнянні з попередніми скликаннями. Але, навіть враховуючи все це, у рамках аналізу нам не бракувало прикладів корупційних злочинів різних масштабів.

У висновку, на прикладі ВРУ 9-го скликання гіпотеза про те, що «популісти йдуть до влади заради корупції» є підтвердженою: ті політичні партії, що попередньо були визначені як популістичні, своєю діяльністю дають підстави вважати, що головною метою їх існування є корупційний прибуток.

РОЗДІЛ 5. ПРОЯВИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЯХ У СКЛАДІ ВРУ 8-ГО СКЛИКАННЯ

8-ме скликання ВРУ надзвичайно цікаве тим, що водночас існував значний суспільний запит на боротьбу з корупцією, але одночасно з тим спеціалізовані антикорупційні установи або зовсім не існували (на початках), або ще не були достатньо досвідченими в своїй діяльності. Чимала кількість корупційних злочинів стала відома суспільству вже після припинення повноважень ВРУ 8-го скликання. У рамках роботи буде цікаво прослідкувати тенденцію між відповіддю політичних партій на суспільний запит та фактичним станом речей.

Прояви корупції в політичній партії «Народний фронт»

На програмному рівні, варто визнати, позиція партії щодо корупції хоч і виглядає доволі загальною та поверхневою, але найменш схожа на популістичну у порівнянні з вже розглянутими партіями. Головними пріоритетами реформ у державно-правовій сфері партія вважає: «... суттєве обмеження корупції ... З метою більш ефективної протидії корупції партія ініціює оновлення антикорупційного законодавства та запровадження нових антикорупційних практик. Зокрема – створення незалежного антикорупційного органу з широкими повноваженнями, запровадження декларування чиновниками, політиками, суддями, працівниками прокуратури та ін. як доходів, так і витрат, із обов'язковою перевіркою цих відомостей, залученням громадськості до процесу антикорупційного моніторингу.

Серед заходів антикорупційної політики також – розкриття структури власності підприємств до кожного конкретного вигодоздобувача, максимальне звуження поля для виникнення корупції – зменшення кількості дозволів, контрольних органів і перевірок тощо» [33].

Фінансова звітність у партії доволі неоднозначна. Загальні звіти по партії опубліковані за кожен рік. В цілому вони виглядають реалістичними. Звичайно,

можна звернути вагу на те, що заробітна плата в партії у 2021 році становила близько 4000-5000 грн (згідно звіту). Але й одночасно з тим казати про те, що партія виплачує частину заробітної плати «в конвертах» неможливо — фактичних доказів немає. Тим паче ми маємо справу не з бізнесом, де люди працюють виключно за грошову винагороду, а з політичною партією. Суто теоретично можливий варіант, що всі працівники — ідейні прихильники «Народного фронту» і заробітна плата — річ суто формальна.

Проте партія мала скандал саме щодо своїх звітів. Рух «Чесно» досліджував питання звітності партії та встановив наступне: 646 новин на 11 провідних сайтах міг проплатити «Народний фронт». Здебільшого партійні прес-релізи розміщувалися на платній основі й подавалися у деяких ЗМІ як новини. Інформація про це не фігурує в фінансовому звіті партії [16]. Проте й звинувачувати партію у корупції на основі цього неможливо. Звичайно, той факт, що партія приховує значні видатки не робить її кращою, але й списувати будь-яку «мутну» фінансову активність на корупцію — не є правильним шляхом.

Фінансових звітів по місцевим осередкам партія не публікувала. Але її місцеві осередки не мають статусу юридичної особи, тож, відповідно, і зобов'язання по звітуванню щодо них партія не має. Причини того, що партія не створює юридично оформлених осередків може бути три:

- Або партія має що приховувати як у сфері партійного життя загалом, так і по фінансовій активності.
- Або це використовується як легальний механізм приведення до влади на місцевих виборах «своїх» людей.
- Або ж характер дій партії реально складається таким чином, що юридичне оформлення місцевих осередків буде виглядати як сізіфова праця.

Партійна діяльність теж не є однозначною. У списках партії, з якими вона йшла на вибори, нараховувалося 9 кандидатів, що були фігурантами

журналістських антикорупційних розслідувань [21] (за посиланням в джерелах можна ознайомитися з історією кожної окремої особи). При чому деякі особи були помічені за корупційними діями вже займаючи посади народних депутатів. І далеко не до всіх них були застосовані якісь санкції з боку партії. Депутати від «Народного фронту» чимало раз були помічені за «кнопкодавством». Одночасно з тим саме депутат з цієї партії (Леонід Ємець) зареєстрував законопроект, котрий вводить кримінальну відповідальність за те саме «кнопкодавство». Проте є й обернена сторона медалі: депутати від «Народного фронту» реєстрували й законопроекти, що мають значні корупційні ризики (наприклад: скасування кримінальної відповідальності за незаконне збагачення).

Тож у висновку не можна назвати партію кришталево чистою. В її основі (програма) та фактичній діяльності є чимало темних плям. Проте, одночасно з тим, спостерігаються й гідні дії. Спираючись на те, що корупція в партії мала непоодинокий характер (доведені випадки) є підстави вішати на «Народний фронт» кліше «створювалася за допомогою корупції задля корупції», але позитивні моменти партійного життя ставлять під сумнів такий висновок. Адже на сьогоднішній день (2023 рік) немає фактичних доказів чи неформальної бази знань, котрі могли б слугувати підставами для такого обвинувачення. «Народний фронт» — це радше доволі яскравий приклад перехідного етапу партійного життя крани. З одного боку ми маємо партію, що стала притулком для ряду гідних осіб та творила корисну законодавчу діяльність. З іншого боку ця партія є популістичною та в її лавах все ж можна знайти непоодиноких корупціонерів. За результатами аналітики громадського руху «ЧЕСНО» 40 з 93 (43,1%) народних депутатів від політичної партії «Народний фронт» є фігурантами антикорупційних журналістських розслідувань [17]. Як не подивитися — це значний відсоток, котрий не дозволяє визнати корупцію серед членів партії одиничною. Але й одночасно з тим немає жодного доказу того, що фінансова та законодавча активність всієї партії була направлена на задоволення чийось приватних інтересів.

Резюмуючи:

- Антикорупційна програма партії є популістичною (проте вигідно відрізняється на фоні конкурентів).
- Випадки корупції серед представників партії у ВРУ носять значний характер.
- До фінансової активності партії виникали питання, але прямих доказів корупції немає.

Тож партія є яскравим представником свого перехідного періоду: з одного боку є всі підстави вважати, що певні групи реалізовували через свої приватні інтереси завдяки ній; з іншого ж боку важко відмовити партії в тому, що в її лавах знайшлися особи, котрі бажали змінювати країну на краще.

Прояви корупції в політичній партії «Блок Петра Порошенка»

На програмному рівні плани партії щодо боротьби з корупцією є доволі загальними та поверхневими. Чітка та вимірювана роль партії у цьому процесі не прописана. Загалом складається враження, що партія описує не стільки власне бачення проблеми, скільки загально державний прийнятий курс: «Очищення органів влади від корупціонерів, представників іноземних спецслужб та злочинців – пріоритетне завдання влади... Подолання корупції можливе за умови публічності діяльності органів влади, спрощення дозвільних процедур, максимального надання послуг електронними засобами зв'язку, гідної оплати праці чиновників та невідворотності покарань за корупційні діяння. Доходи та витрати чиновників мають бути публічними... Впровадження моніторингу діяльності чиновників є елементом постійного контролю над ними... Боротися із корупцією мають спеціально уповноважені органи...» [29. с. 14]. Конкретики могло б бути й набагато більше.

Якщо казати про корупцію серед членів партії, то знайти інформацію доволі легко. Відкрита мережа відразу надає декілька прикладів:

Працівники Державного бюро розслідувань викрили народного депутата України VIII скликання, члена депутатської фракції партії «Блок Петра Порошенка», який обманом заволодів 17 тис. доларів США. Попередня кваліфікація: шахрайство, вчинене у великих розмірах (ч. 3 ст. 190 КК України) (13.01.2022 року) [43]. Інформацію про саму особу ДБР не видає.

Саме правопорушення не є корупційним. Реакція партії на цей інцидент відсутня, але ледве вона має бути, адже сама особа вже не є членом партії. Подібний факт просто можна використовувати в якості підстави для особливої уваги до цієї партії. Тип паче, що це не єдиний корупційний скандал за участю колишніх депутатів від БПП:

Національне антикорупційне бюро оголосило в розшук колишнього депутата Верховної ради від партії «Блок Петра Порошенка» Олександра Грановського за підозрою в організації корупційної схеми [46].

Гучним свого часу був скандал щодо корупційних схем в енергетиці за участю депутата від «Блоку Петра Порошенка» Кононенко Ігоря Віталійовича [40]. Цікавими в даній ситуації є наступні факти:

- Ігор Віталійович входить в неформальне коло «своїх» осіб, котрих було призначено на «потрібні посади».
- Офіційних слідчих дій щодо інциденту не проводилося. Все обмежилось журналістським розслідуванням.

Реакція партії на цей інцидент відсутня. Зазвичай за поясненнями журналісти зверталися не до «Блоку Петра Порошенка», а до самої особи Петра Порошенка, котрий стабільно відповідав, що про ситуацію нічого не знав та ніякої участі в схемі не приймав.

Та й загалом політична партія «Блок Петра Порошенка» мала дуже сумнівну репутацію у ВРУ 8-го скликання. За результатами журналістського

розслідування «Слово і діло» маємо наступну інформацію: депутати від «Блоку Петра Порошенка» найчастіше (у порівнянні з іншими партіями), а саме 54 зі 130 депутатів від фракції, фігурували в журналістських розслідуваннях щодо корупції (деякі в десятках справ). Проте одночасно з тим за даними руху «ЧЕСНО» цей показник є дещо більшим: 68 зі 149 (45,7 %) [15]. Різниця в показниках обумовлена різним часом оновлення даних.

Проте питань до фінансової активності партії у антикорупційних органів не виникало.

Тож, отримаємо наступні данні:

- Антикорупційну програму партії можна віднести до популістичної.
- Представники у ВРУ від партії є в значній мірі корумпованими.
- Фінансова активність партії не викликала підозр.

Отже, «Блок Петра Порошенка» скоріше можна віднести до тих партій, в котрих корупція займала значну вагу в діяльності

Прояви корупції в політичній партії «Об'єднання «Самопоміч»

На програмному рівні своє відношення до корупції політична партія визначає наступним чином: «Прозорі державні закупівлі та процедури реалізації майна; Створення незалежного органу для розслідування високопосадової корупції; Дерегулювання, боротьбу з корупцією та монополіями» [34]. Очікувано, що в популістичної політичної партії буде популістична програмна позиція щодо корупції. В певній мірі, партія, за аналогією з «Блоком Петра Порошенка», зазначила в програмі загальний державний курс.

Якщо казати про фінансову діяльність партії, то до неї виникали питання:

- Партія отримувала приватні внески від «своїх» осіб (кошти надходили до партії від пов'язаних ГО).

- Після отримання державного фінансування у партії з'явилося чимало нових працівників, котрі почали отримувати заробітну плату [18].

Також аналізуючи фінансові звіти політичних партій, що пройшли у ВРУ 8-го скликання, НАЗК знайшло порушення у фінансуванні двох партій, однією з котрих була саме «Об'єднання самопоміч» [49].

Якщо казати про корупцію в рядах партії, то під час 8-го скликання ВРУ 7 з 34 (20,6 %) депутатів від «Об'єднання самопоміч» були фігурантами антикорупційних розслідувань [18]. Кадрові зміни в партії, звичайно, були, власне на них вона й нажила свою славу, проте офіційних виключень за причетність до корупції чи будь-яких інших санкцій немає.

Тож, у висновку, проаналізувавши діяльність політичної партії «Об'єднання самопоміч» можна зазначити, що це саме та популістична політична сила, котра змагається за владу не заради реалізації політичних ідей, а заради збільшення прибутку певних осіб чи груп, адже:

- Програма партії щодо корупції є популістичною.
- Хоч відсоток корупціонерів у партії і малий (у порівнянні з іншими політичними силами), проте цей показник пояснюється наступним пунктом.
- До фінансової активності партії виникали питання як в журналістів, так і в антикорупційних організаціях.

Прояви корупції в політичній партії «Радикальна партія Олега ляшка»

Програмне відношення партії до корупції в партії наступне: «... Почне працювати суспільний антикорупційний корпус — для реакції на скарги громадян. До складу цього корпусу увійдуть безкомпромісні ветерани воєнних дій на Сході... Усунемо олігархів від керівництва державними підприємствами, а значить — і від розкрадання прибутків цих підприємств. Олігархи доплатять за

копійчану приватизацію підприємств, які приносять їм надприбутки. Інакше ці підприємства будуть знову повернуті державі. Радикальна партія повністю змінить особовий склад правоохоронних органів» [36].

Оскільки партія вже була визнана популістичною, то і її програма щодо корупції, очікувано — ніщо інше як популізм. Наприклад: «...До складу цього корпусу увійдуть безкомпромісні ветерани воєнних дій на Сході...». Очевидно, що ветерани бойових дій користуються значною повагою в суспільстві. Є загальна суспільна оцінка про те, що це щирі невідкупні патріоти тощо. Але при всій повазі до них, яке відношення до антикорупційної діяльності вони мають? З таким самим успіхом можна поставити касира на місце кардіохірурга.

Фінансовий звіт партія опублікувала лише один. І той було опубліковано не в якійсь окремій спеціалізованій сторінці сайту, а в загальному потоці новин. Тобто якщо не знати де шукати, то знайти буде доволі важко (за умови, що ми шукаємо публікацію саме від партії, а не державних органів контролю та моніторингу). Як і «Народний фронт», «Радикальна партія Олега Ляшка» має фактичні місцеві осередки, але без статусу юридичної особи. Фінансові звіти по ним відсутні.

В царині фінансової активності парію звинувачували в таких речах як: оплата джинси та «гречкосійства». Проте це радше питання моралі, а фактичних доказів корупції в цьому полі немає.

На відміну від інших партій, де корупційні скандали щодо пов'язаних з ними осіб свідомо ігнорувалися (наприклад, при аналізі «ВО «Батьківщина» особистість Юлії Тимошенко не фігурує, як і репутація Петра Порошенка свідомо ігнорується в аналізі пов'язаних з ним партій), адже партії визначають себе як самостійні політичні сили. При аналізі «Радикальної партії Олега Ляшка», на мою думку, можна і навіть необхідно звертати увагу на випадки корупційних правопорушень не тільки у лавах самої партії, а й конкретно в особі

Олега Ляшка, адже навіть на програмному рівні партія визначає себе як персональну.

Рух «Чесно» знайшов 14 випадків корупційних правопорушень, що стосуються партії та Олега Ляшка загалом. З загальним списком та кожним окремим випадком можна ознайомитися за посиланням: <https://far.chesno.org/person/1775/>

Вважаю, що у рамках роботи буде зайвим зупинятися на кожному випадку окремо, тому наведу загальну суть:

- До партії виникає доволі багато питань щодо фінансування.
- Сам Олег Ляшко підозрювався в корупції в сфері публічних закупівель.
- Неодноразово до політика виникало питання щодо підтвердження матеріальних активів. Наразі встановити їх законність не вдалося.

Якщо казати про рядових членів партії, то 13 з 26 (50%) були фігурантами антикорупційних журналістських розслідувань за часів ВРУ 8-го скликання [19].

Тож, аналізуючи «Радикальну партію Олега Ляшка», отримаємо:

- Антикорупційна програма партії є популістичною.
- Наявні доволі часті випадки корупції як серед членів партії, так і в обличчі її засновника.
- Доказів корупції в фінансовій активності партії немає.

Ми маємо цілком популістичну партію, без встановлених цінностей та суспільної орієнтації. Ті орієнтири, що прописані в програмі, можна радше віднести до популізму, чим до реальної партійної позиції. Як сама партія, так і політичний актор власник, неодноразово та стабільно стають фігурантами корупційних розслідувань. Є всі підстави вважати, що «Радикальна партія Олега Ляшка» — це та політична сила, яка йде до влади виключно заради наживи через корупцію.

Прояви корупції в політичній партії «ВО «Батьківщина» (8-ме скликання ВРУ)

Програма партії за 2014 рік, на відміну від програми 2019 року, має окремий пункт щодо антикорупційної діяльності. Неодноразово в програмі зустрічається посилення «зробимо по аналогії з Грузією». Зустрічаються й відверто популістичні заяви: «Ми за впровадження максимально жорстокої кримінальної відповідальності за корупцію і хабарництво» [30]. Що цікаво, опис цього пункту не містить конкретних пропозицій щодо зміни чинних законів. Там йде мова про бізнес Петра Порошенка та політичну кар'єру його сина. Подібні не логічні моменти в програмі непоодинокі. Наприклад, в антикорупційному блоці програми, партія чомусь згадує про перехід частини своїх партійців до «Народного фронту». Звичайно, знайшли собі місце й набагато більш конкретні та здійсненні пункти, наприклад: «Скорочення працівників державних органів; створення Антикорупційного бюро та «універсамів адмінпослуг». Проте опис цих пунктів не містить плану впровадження та ролі партії. Вони подаються радше як панацея, котра здатна миттєво вирішити проблему. Як ми можемо судити з сьогоdnішнього часу: створення антикорупційних органів — навіть не половина справи в боротьбі з корупцією. В інших блоках програми партія також торкається питань антикорупційної діяльності, (або дотичних), наприклад: очищення судів, прозорість фінансування політичних партій тощо.

Загалом, питанню антикорупційної діяльності у 2014 році політична партія «ВО «Батьківщина» приділяла набагато більше уваги ніж у 2019 році. Проте увага 2014 року — це або популістичні заяви, або максимально поверхневі моменти, котрі будуть загалом реалізовуватися по країні навіть без активної участі партії. Формування партійної програми за типом державної стратегії — не найкращий показник.

Корупція в партії мала непоодинокий характер: фігурантами антикорупційних розслідувань стали 10 з 23 (43,5%) [14] депутатів від «ВО «Батьківщина», що

майже половина. Варто зауважити, що «ВО «Батьківщина» мала наближену до половини кількість корупціонерів, від загального представництва партії у ВРУ, що в 7-му (39,1%), що в 8-му (43,5%), що в 9-му (38,5%) скликаннях ВРУ [14].

Отже, резюмуючи по «ВО «Батьківщина»:

- Програмні засади щодо антикорупції є популістичними.
- Випадки корупції серед представників партії у ВРУ стабільно наявні в кожному скликанні.
- До фінансової звітності партії виникали питання.

Враховуючи загальний аналіз партії, можна зробити висновок, що ця політична сила створювалася більше як прибутковий проект, чим політична партія для представництва якихось політичних ідей.

Залежність між популізмом та проявами корупції в політичних партіях ВРУ 8-го скликання

Жодна з політичних партій, представлених у ВРУ 8-го скликання, не має чітких, вимірюваних та реальних програмних засад боротьби з корупцією.

Жодна з політичних партій, представлених у ВРУ 8-го скликання, не має кришталево чистої репутації в призмі корупції.

За цими ознаками обидва з проаналізованих скликань ВРУ є схожими.

Перше, що кидається в очі при порівнянні двох складів ВРУ — попередній був більш корумпованим за чинний. І це не є дивно. Враховуючи минуле країни, 8-ме скликання ВРУ формувалося під тими чинниками, що надія на відсутність корупції в ньому виглядає як утопія.

Проте одночасно з тим у рамках дослідження простежується певна залежність: чим більш ознак популізму зібрала партія — тим більш відверто корумпованою вона є.

ВИСНОВКИ

Вже котрі вибори поспіль найбільші владні повноваження в країні отримують відверті популісти. Та й загалом, що в 8-м, що в 9-му скликанні ВРУ годі зайти хоч одну політичну партію без ознак популізму. Адже без популізму, як було встановлено, отримати владу не є реальним.

Чому так? Країна перебуває в перехідному становищі, населення завжди перебуває у стані незадоволення владою, низький рівень політичної культури та освіти не дозволяє широким масам українців правильно аналізувати ті політичні сили, яким вони віддають свої голоси. Отже, ми маємо всі ознаки тієї країни, в якій популізм буде відчувати себе більш ніж гарно та виступати в ролі найбільш ефективного механізму отримання політичної влади. Саме тому у цій роботі нам не вдалося знайти жодної політичної партії без його ознак. Нагадую, що популізм — це маніпулювання почуттями електорату, яке реалізується в обіцянках щодо вирішення нездійснених проблем. Як правило такі обіцянки суто теоретично неможливо втілити в життя.

Чи варто очікувати змін у цій ситуації? Можливо, але це питання явно не найближчих років. Для цього необхідне кардинальна зміна суспільної самосвідомості та поглядів широких мас населення на політику, а цей процес тільки починає свою роботу. Лише в стабільній країні з політично грамотними громадянами популізм не буде користуватися попитом. На сьогоднішній день, що в рамках роботи, що загально важливим є розрізняти ті політичні партії, котрі є цілком популістичними, та ті політичні партії, що використовують популізм як технологію задля отримання політичної влади, котра вже буде використана задля реалізації політичних ідей.

У рамках роботи ставилося наступне питання: «Навіщо взагалі популістам необхідна політична влада?». Була знайдена та використана як гіпотеза думка про те, що популісти рвуться до влади заради збагачення, шляхом лобіювання

інтересів, продажу голосів та місць тощо. Мною було проведено дослідження в українських реаліях, проаналізовано два скликання ВРУ та отримано наступні результати:

ВРУ 9-го кликання

Ті політичні партії, що були визначені цілком популістичними мають спільні ознаки:

- Значний відсоток представників партій у ВРУ фігурують в антикорупційних журналістських розслідуваннях.
- У всіх партій були проблеми з фінансовою активністю (як правило мова йшла саме про непрозорі шляхи фінансування політичної партії).
- Програмно партії не визначають своєї чіткої ролі у антикорупційній діяльності (часто популісти прописують в своїх програмах загальнодержавний курс боротьби з корупцією, ігноруючи роль власної партії в цьому процесі; або ж паралельний механізм: звинувачення та розподіл населення з вагомою емоційною складовою).

Якщо ми кажемо про ті політичні партії, котрі використовують популізм як технологію, проте представляють певні політичні цінності, то ситуація в них не набагато краща, але все ж таки інакша:

- Вони також не мають здійсненої програмної антикорупційної політики (хоча й подають її більш раціонально, без емоцій та звинувачень).
- Серед їх членів корупціонери не є поодинокими (проте їх відсоток є помітно меншим у порівнянні з цілком популістичними політичними силами).
- Їх фінансова активність є чистою та прозорою.

Якщо ми кажемо про спільні ознаки, а саме наявність корупціонерів в обох типах партій, то це можна пояснити тим, що всі представлені в аналізі політичні

партії є партіями масового типу. Відповідно й контроль кожного кадру фізично не є реальним. Тут важливо розуміти різницю масштабів, якщо серед популістів статистично корупціонером є мало не кожний другий, то серед більш реальних політичних сил це кожен четвертий. І це при тому, що популісти представлені у ВРУ значно більшою кількістю депутатів.

ВРУ 8-го скликання

Стан речей є максимально схожим з ВРУ 9-го скликання. Ми бачимо як статистичну схожість в відсотку представлення популізму у ВРУ, так і спільні популістичні механізми. Яскраво помітна різниця між скликаннями встановлена лише в тому, що у 8-му скликанні ВРУ відсоток корупціонерів як в популістичних партіях, так і в ідейних був надзвичайно значним. Певно це можна пояснити умовами часу, котрі тоді були значною мірою більш лояльні до корупції.

Наведені вище данні дають підстави вважати, що, принаймні в реаліях України, головна гіпотеза дослідження про те, що популістичні політичні партії є більш корумпованими за ідеологічні чи ідейні є підтвердженою.

Причиною цього може слугувати сам механізм утворення політичних партій та система виборів. Для створення політичної сили та приведення її до влади особі (чи групі осіб) необхідно витратити чимало часу, сил та коштів. Звичайно, що ніхто не буде цього робити задля самої влади. Певно, що коли людина вже вкладає вище зазначені ресурси в політичну гру — вона очікує віддачі. Тому популістична політична партія й перетворюється на певну прибуткову організацію.

Це наводить на думку, що одним з ефективних механізмів боротьби з популізмом, й політичною корупцією відповідно, окрім підвищення рівня політичної культури громадян та покращення країни загалом, можуть слугувати й інституційні запобіжники щодо популістичних політичних партій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Дисертації, словники, статті, тези:

1. Головатий М.Ф. Антонюк О.В. Політологічний словник: словник / Головатий М.Ф. Антонюк О.В. Київ: МАУП, 2005. 792с.
2. Дем'яненко М.М. Морально-етичний аспект популізму. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://naukajournal.org/index.php/Paradigm/article/viewFile/480/658>
3. Дем'яненко М.М. Популізм як політичний феномен і маніпулятивна технологія: дис. кан. пол. наук: 23.00.02 / Дем'яненко Михайло Миколайович. К., 2015. 177с.
4. Дослідження корупції: теоретичні та концептуальні засади. Антологія — Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2021. — 664 с.
5. Олесь Лісничук. Популізм в Україні: теоретичні засади та проблеми вивчення феномену / Олесь Лісничук // Наукові записки. №4. С. 78.
6. Поливаева Н.П. Тип общества и политическое сознание // Весник Московского ун-та.— Серия 18. Социология и политология. — 2002. — №2.
7. Полохало В. Негражданское общество как социополитический феномен Украины (отражение социального характера «среднего» украинца в избирательном процессе) // Полис. — 1999. — №6.
8. Тупчієнко Д. Людина у політичному житті: онтологічні аспекти // Людина і політика. — 2000. — №5.

Статті онлайн видань, журналістські розслідування, програми та медіа дані політичних партій, пости новин:

9. ANTI-CORRUPTION WALKS KYIV, база знань, «Корупція під час фінансування політичних партій». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://acwalks.com.ua/knowledgebase/koruptsiia-pid-chas-finansuvannia-politychnykh-partiy/>
10. ZAHID.NET, 2023, «НАБУ звинуватило нардепа від «ЄС» у недекларуванні нерухомості в Іспанії». [Електронний ресурс] Режим доступу:

https://zaxid.net/nabu_zvinuvatilo_nardepa_vid_yes_u_nedeklaruvanni_neruhomosti_v_ishpaniyi_n1556159

11. Вадим Валько, «Слуги кешу: найгучніші корупційні скандали епохи Зеленського», 2022 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/02/10/7323479/>
12. Віталій Проценко. Антологія популізму: дійсна причина народної любові та ефективна зброя проти українських популістів. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://voxukraine.org/longreads/populism/index.html>
13. ГР «ЧЕСНО», «Батьківщина»: хто ховається за «спонсорами» зі столичних околиць». [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/2017/03/batkivshhyna_ho_hovajetsja_z_a_sponsoramy_zi_stolychnyh_okolyc/
14. ГР «ЧЕСНО», «ВО «Батьківщина». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.chesno.org/party/222/>
15. ГР «ЧЕСНО», «ЄС. Європейська солідарність». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.chesno.org/party/37/>
16. ГР «ЧЕСНО», «ЗОЛОТО ПАРТІЙ: «Народний фронт» приховав понад мільйон на джинсу. ». [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.chesno.org/t/12/zoloto_partiy_nf.html
17. ГР «ЧЕСНО», «Народний фронт». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.chesno.org/party/36/>
18. ГР «ЧЕСНО», «Об'єднання самопоміч». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.chesno.org/party/47/>
19. ГР «ЧЕСНО», «Радикальна партія Олега Ляшка». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.chesno.org/party/6/>
20. ГР «ЧЕСНО», «Слуга Народу». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.chesno.org/party/1991/>
21. ГР «ЧЕСНО», 2014, «Аналіз списку «Народного фронту» на позачергових виборах 2014 року». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.chesno.org/post/1994/>

22. Дарія Михайлишина, Дмитро Яблонівський, 2019, соціологічне опитування: «Популізм – не вирок: як боротися з пустими обіцянками». ». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://voxukraine.org/populizm-ne-virok/>
23. Інтерв'ю економіста Олексія Куца Укрінформу. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2720228-programa-slugi-narodu-strokatist-vidsutnist-zaavlenoi-ideologii.html>
24. НАЗК, Кошти платників податків на рахунок партії «Голос» за IV квартал не були перераховані через відсутність рішення ВС за касаційною скаргою, 2021. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/politychna-koruptsiyaya-novyny/koshty-platnykiv-podatkov-na-rahunok-partiyi-golos-za-iv-kvartal-ne-buly-pererahovani-cherez-vidsutnist-rishennya-vs-za-kasatsijnoyu-skargoyu/>
25. НАЗК, НАЗК застерігає партію «Голос» від спроб зірвати відновлення звітування партій — Роман Сухоставець, 2021. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/politychna-koruptsiyaya-novyny/nazk-zasterigaye-partiyu-golos-vid-sprob-zirvaty-vidnovlennya-zvituvannya-partij-roman-suhostavets/>
26. Національний план політичної партії «Голос» на 2021 рік. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://goloszmin.org/natsionalniy-plan-golosu>
27. Олександр Кучинський. За все хороше, проти поганого: популізм у програмах українських партій. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://vybory.pravda.com.ua/articles/2018/02/14/7149567/>
28. Передвиборна програма політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» м. Київ. 2019 р.
29. Програма політичної партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність» [Електронний ресурс] Режим доступу: https://cdn.chesno.org/web/media/party_programs/programa_solidarnist.pdf
30. Програма політичної партії «ВО «Батьківщина», 2014 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://cdn.chesno.org/web/media/party_programs/programa_2014_1-1.pdf

31. Програма політичної партії «Голос». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://goloszmin.org/program>
32. Програма політичної партії «ЄС. Європейська солідарність» (нова редакція), м. Київ – 2019 р.
33. Програма політичної партії «Народний фронт». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://nfront.org.ua/program>
34. Програма політичної партії «Об'єднання самопоміч». [Електронний ресурс] Режим доступу: https://cdn.chesno.org/web/media/party_programs/program_OS.pdf
35. Програма політичної партії «Опозиційна платформа — за життя». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zagittya.com.ua/page/programma.html>
36. Програма політичної партії «Радикальна партія Олега Ляшка». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://liashko.ua/program>
37. Програма політичної партії «Слуга народу». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://sluga-narodu.com/program>
38. Проект політичної партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність» «Децентралізація» [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://solydarnist.org/?cat=11009>
39. Проект політичної партії «Опозиційна платформа — за життя» «Мирний план». [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zagittya.com.ua/page/mirnyj_plan/vnesenie_izmenenij_v_konstituciju_ukrainy.html
40. Радіо Свобода, «П. дав добро»: як друг президента Кононенко заробляв на аферах в енергетиці». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/29848144.html>
41. Радіо Свобода, «Чому ЗМІ видаляють вістки про ДТП з участю депутата від «Слуги народу» Олександра Трухіна?», 2021. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/amp/povidomlennya-avariya-trukhin-sluha-narodu/31433975.html>

42. Радіо Свобода, Богдан Костюк, «Корупція живить популізм і гальмує реформи в Україні – Маринович». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/27612636.html>
43. Сайт Державного бюро розслідувань/Для ЗМІ/Новини/ДБР викрило на шахрайстві екснардепа партії «Блок Петра Порошенка»/13.01.22. ». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-vikrilo-na-shahrajstvi-eksnardepa-partii-blok-petra-poroshenka>
44. Сайт політичної партії «Слуга народу», розділ «Про партію». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://sluga-narodu.com/about/>
45. Статут політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» м. Київ, 2021 р.
46. Суспільне Новини, 2022, «НАБУ оголосило в розшук екснардепа Грановського». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://susplne.media/317022-nabu-ogolosilo-v-rozsuk-eksnardepa-granovskogo/>
47. Українська правда, 2022, «ДБР підозрює «Голос» у розтраті мільйона гривень. Рудик сходила на допит». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/3/7322708/>
48. Українська правда, 2022, «У «Слuzі народу» відреагували на затримання київського депутата на хабарі: винуватять Кличка». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/9/7323427/>
49. УНІАН, 2017, «НАЗК виявило порушення у фінансуванні партій «Самопоміч» та «Батьківщина». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/1872339-nazk-viyavilo-porushennya-u-finansuvanni-partiy-samopomich-ta-batkivschina.html>
50. Школа Політичної Аналітики НаУКМА. Поєднати неможливо: визначення популізму. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://spa.ukma.edu.ua/populism-definition/>

АНОТАЦІЯ

Дипломної (курсової) роботи

Тема: «Зв'язок між популізмом та корупцією в політичних партіях України»

Студент(ка): Пінчук Микита Олександрович

(прізвище, ім'я та по-батькові)

Рік навчання, факультет: 2023, факультет соціальних наук та соціальних технологій

Науковий керівник: Кандидат юридичних наук, Білецький А. В.

(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Захищена “ ____ ” _____ 202_ р.

Короткий зміст роботи:

Головна гіпотеза наукової роботи: «Популістичні політичні партії є більш корумповані за ідеологічні та ідейні. Для підтвердження чи спростування гіпотези наукова робота поділена на два блоки: теоретичний та емпіричний. Теоретичний блок розкриває суть явища «популізм», причини його появи та форми проявів. Емпірична частина змістовно поділена на два напрями: аналіз політичних партій України на предмет популізму; аналіз практик корупції та антикорупції в політичних партіях України. До аналізу були взяті усі політичні партії, що отримали місця в Верховній Раді України 8-го та 9-го скликань. В ході наукового дослідження головна гіпотеза була підтверджена.

